Examensarbete inom Landskapsingenjörsprogrammet 2006:6
ISSN 1651-8160

ALLÉERNA PÅ BARSEBÄCKS GODS

Bevarandeplan

Marit Engquist

Institutionen för landskapsplanering
Box 58
230 53 ALNARP

ALLÉERNA PÅ BARSEBÄCKS GODS

Bevarandeplan

Marit Engquist

Examensarbete inom Landskapsingenjörsprogrammet 2006:6
© Marit Engquist

ISSN 1651-8160
Institutionen för landskapsplanering
Box 58
230 53 ALNARP

Tryck: Media-Tryck, Lunds universitet, 2006

FÖRORD

Detta examensarbete är skrivet på B-nivå, inom ämnet trädgårdshistoria på institutionen för landskapsplanering och omfattar 10 poäng.

Jag vill framförallt tacka min handledare Anna Jakobsson för alla värdefulla synpunkter och för det stora intresset hon visat för att mitt arbete skulle bli bra. Jag tackar Rune Bengtsson för att ha delat med sig av sina fantastiska och för detta arbete ovärderliga, kunskaper om lindar. Tack vill jag också framföra till Bertil Andersson, Helena Jauhianien, Kathleen Mühler, Peter Sandberg, Henrik Sjöman, Greve Peder Tott och alla andra jag haft kontakt med och som delat med sig av värdefullt materiell.

Det har verkligen varit givande, lärorikt och intressant att göra detta arbete om alléerna på Barsebäcks gods. Greve Wathier Hamilton ska ha ett stort tack för att jag fick möjligheten.

Examinator för arbetet är Kjell Lundquist vid institutionen för landskapsplanering i Alnarp.

Marit Engquist

SAMMANFATTNING

En bred, lång och jämn allé är en mäktig syn. Även en allé med knotiga defekta träd kan också vara sagolikt vacker med sin alldeles speciella karaktär. Alléer är inte bara vackra att färdas genom. På håll ses alléerna som en vacker del av landskapet. Av Barsebäcks gods är alléerna mot norr, öster och väster i Barsebäcks slottsanläggning, nästan det enda som syns utifrån, förutom dess välskötta åkrar. Min önskan är att det i framtiden, precis som förr, kunde synas att alléerna leder till ett betydelsefullt slott.

Alléer i allmänhet har en intressant historia som börjar redan hos de gamla grekerna, eller till och med tidigare. På 1600-talet hade alléerna i Europa sin storhetstid och detta spreds till Sverige. På 1700-talet var det en allmän uppfattning, stödd av förordningar, i Skåne att mycket träd skulle planteras, då Skåne var fattigt på skog.

Det var under denna tidsperiod som det anlades ett allésystem bestående av alm och lind på Barsebäcks gods. Några av dessa alléer finns bevarade i sin ursprungliga form och har ett mycket stort kulturhistoriskt och landskapsestetiskt värde.

Arbetet innehåller en historisk dokumentation och en inventering av dessa, och några senare på godset tillkomna alléer. Bland annat planterades en oxelallé med mycket stort värde i slutet av 1800-talet. Av denna finns bara en kort trädrad bevarad. Allékänslan är helt borta.

Oxlarna dör av ålderdom och almarna av almsjuka. De flesta lindarna verkar förhållandevis vitala i dagsläget men en plan inför framtiden är inte fel att ha. Greve Wathier Hamilton själv önskade speciellt en bevarandeplan för lindalléerna som är mycket betydelsefulla för parkens karaktär och historia.

Hela allésystemet på Barsebäcks gods behöver dock en bevarandeplan inför framtiden.

I mina åtgärdsförslag för alléerna i systemet försöker jag dels ta hänsyn till kulturhistorian som jag personligen tycker väger tyngst, dels naturmiljön och dels det ekonomiska. Dessa tre går tyvärr inte alltid att kombinera. Jag har dock gjort mitt bästa och föreslår ett par olika åtgärdsalternativ i de flesta fallen.

Förslagen lyder kortfattat att merparten av almarna erätts med ek. Oxelallén nyplanteras med oxel. Båda åtgärderna bör ske inom en mycket snar framtid. Lindalléerna förnyas längre fram med stubbskottsmetoden.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning **5**
Bakgrund 5
Material och metod 5
Avgränsningar 6
Om alléer **8**
Barsebäcks slottsparks historia, inklusive dess alléer **15**
1200-1700 15
1800 – 1970 20
Barsebäcks slottspark idag 23
Alléerna på Barsebäcks gods **24**
Inventering 27
Värdebeskrivning 43
Målsättning 45
Diskussioner kring åtgärder **47**
Åtgärdsförslag för Barsebäcks alléer **57**
Avslutning **60**
Otryckta källor 61
Tryckta källor och litteratur 61
Bildförteckning 62
Bilagor **64**

INLEDNING

Bakgrund

Barsebäcks slott ligger vid havet ett par kilometer nordväst om Löddeköpinge. (Se karta, bilaga 5) Det är ett fideikommiss som idag ägs av greve Wathier Hamilton. Godset är sedan 1700-talet allmänt känt som ett föredöme inom jordbruket och är så än idag. Parken innehåller mycket historia och har en gång prisats av bland andra Linné. Den första greve Hamilton, Gustaf David, levde på 1700-talet (samtidigt med Linné) och älskade sitt Barsebäck högt och var glad i blommor och träd. Han anlade en mycket vacker trädgård med en del för tiden ovanliga trädslag och bland annat två lindalléer och fyra almalléer. Parken har med tiden ändrat stil och på senare år blivit enklare men en del av det gamla finns kvar och den är fortfarande vacker.
De två gamla lindalléerna står kvar men kommer i sinom tid att behöva ersättas. Av de forna almalléerna finns endast en kvar med de ursprungliga träden.

Material och metod

För att kunna restaurera och bevara historiska trädgårdar på ett för kulturminnesvården bra sätt har riktlinjer tagits fram ibland annat Tyskland. Dessa tyska riktlinjer är samlade i ett dokument som Klaus Stritzke har översatt till svenska. (Stritzke 1993) Ett annat liknande och kanske mer omfattande dokument kallas Florensdokumentet och antogs år 1982. Detta har oförändrat förts över från byggnadsminneslagen och omfattar parker, alléer eller annan vegetation som anses som en medveten arkitektonisk skapelse. (Bonnier, Lundquist 1996)

Ett parkskötseldokument ska innehålla ett program för skötsel och underhåll av trädgårdsminnet med hänsyn tagen till dess historiska egenskaper. Framtagning av ett komplett parkskötseldokument tar ett till två år beroende på parkens beskaffenhet.

Detta examensarbete kan ses som en mycket liten del av ett sådant dokument eller som ett underlag till detsamma. Underlag som är avgörande för ändamålet är exempelvis den historiska dokumentationen och dagssituation. (Stritzke 1993) Detta är delar som ingår i mitt arbete.

Tyvärr har det varit ganska svårt att hitta uppgifter om alléerna på Barsebäcks gods. Jag har försökt att ta reda på historien om parken och alléerna genom att leta i gamla och nya böcker och artiklar. Jag har även frågat personer som skulle kunna ha kännedom om godset. Greve Wathier Hamilton har bland andra blivit tillfrågad. I arkivet på godset finns, enligt honom, inget kvar om parken. Det fanns dock så sent som år 1932 (Schwerin). Jag har lyckats hitta en del material i andra arkiv. Bertil Andersson, en äldre herre som bott och verkat i Hofterup en nära grannby till Barsebäck, hela sitt liv, har genom livet spenderat en del tid på och i närheten av godset. Han har kunnat berätta en del. Han är glad för att berätta historier om de gamla gårdarna i trakten och folket som bodde där och om hans egna goda minnen från Hofterup och Barsebäck.

Jag har försökt att kompensera bristen på material om Barsebäcks alléer, med mer om alléer och alléträd i allmänhet. Med hjälp av kunskaper om tidsanda och vad som var brukligt vid en viss tid kan fortsatta funderingar i fråga om Barsebäcks alléer leda till fler svar. Detta gäller bland annat synen på alléer, varför de planterades och hur och varför träd hamlades. I fråga om restaurering, träd och trädvård har jag läst litteratur i ämnet, gått på föreläsningar och intervjuat kunniga personer.

Förutom de kulturhistoriska och trädbiologiska aspekterna har jag även studerat hur det är med biotoperna i alléträden och de regler och råd som finns att följa vid restaurering.

En inventering av alléerna har gjorts inom arbetets ram, där jag tog reda på trädens arter, storlek och skick samt alléernas längd, bredd och trädavstånd.

Sist presenterar jag mina förslag på åtgärder, för att bevara och restaurera alléerna på bästa sätt, med hänsyn tagen till alla aspekterna. Jag har i ett par fall föreslagit fler tänkbara alternativ utöver, enligt mig, det rätta. Tanken är att det kan vara bra med flera förslag ifall greven skulle visa sig negativ till det första…

Alléernas historik behandlas under kapitlet Barsebäcks slottsparks historia. Min beskrivning av dagens slottspark är ganska kort. Jag hänvisar till inventeringen av alléerna och till bilaga 1, där det går att få en bild av hur parken och allésystemet idag ser ut.

I referenshanteringen har jag använt mig av Harvardsystemet. Jag har dock inte angett sidnummer i paranteserna inne i texten. Detta för att det ska störa så lite som möjligt i texten, då det ibland kan bli ganska långa paranteser. Istället har jag, för att det ändå ska vara lätt att hitta källan, angett de sidor eller kapitel som jag använt mig av i källförteckningen.

Avgränsningar

Hela godset innefattar mycket stora arealer som inkluderar några fina landsvägsalléer. Idag återskapas en del av dem på marker som tillhör godset. I arbetet beskriver jag bara landsvägsalléerna kort för att ge en uppfattning om godsets yttre miljö. I parken har trädkantade gångstigar funnits både på 1700- och 1800-talet. De som inte finns kvar i dag av dem är troligtvis inte heller aktuella för återskapande. Dessa finns med kort i den historiska dokumentationen men inte i framtidsplanerna.

Min studie gäller i första hand parkanläggningens lindalléer och infartsalléerna, som är anläggningens sammanbindande beståndsdelar. (Se karta, bilaga 1)

Studierna om alléer i allmänhet inriktar sig främst på alléer i Skåne och framför allt under de tidsperioder som Barsebäcks alléer planterades, det vill säga 1700- och 1800-tal.

Arbetet innehåller även en del information som inte behandlar alléerna, utan exempelvis godsägarna på Barsebäck i den historiska delen, då det till stor del är deras personligheter som genom tiden format hela godsets karaktär.

Barsebäcks historia sträcker sig 800 år bakåt i tiden. Det finns av förklarliga skäl inte så mycket uppgifter från den första tiden. Av ägarna finns det mest skrivet om Gustaf David Hamilton. Eftersom det var under hans livstid som parken växte upp och allésystemet först anlades, tycker jag att han och hans 1700-talspark bör presenteras närmare. Därför gör jag en ansats till det i arbetet.

I det stora hela har jag försökt att ta med information som är relevant för dessa specifika alléer, tiden och platsen. Trädarter och metoder som inte är aktuella i förslagen för alléerna på Barsebäck behandlas inte.

OM ALLÉER

Allébegreppet

En allé betyder inte detsamma för alla och definitionerna har varierat under olika tidsepoker.

Det fanns under renässansen fyra definitioner på vad en allé var:
- Träden skulle sammanväxa och bilda tak över vägen.
- Träden skulle planteras och klippas på vardera sidan om vägen.
- De skulle vara dubbla med två trädrader på varje sida om vägen med gräs i mitten och grusstig under träden. (Trellid 1996)

Enligt naturvårdsförordningen är en allé:

> ”Lövträd planterade i en enkel eller dubbel rad som består av minst fem träd längs en väg eller i ett i övrigt öppet landskap. Träden skall till övervägande del utgöras av vuxna träd” (von Platen 1996)

Enligt nationalencyklopedin, 1989 (och kanske för de flesta) är en allé:

> ”Väg eller gata med träd planterade på båda sidor, vanligen i enkla rader men ibland även i flerdubbla led.” ”Trädraderna i en allé planteras på minst en meters avstånd från körbanan, och träden bör med hänsyn till storleken placeras på 8 – 15 meters avstånd från varandra.” (Nationalencyklopedin 1989)

Man kan, enligt Roland Gustavsson (1994), dela in alléerna i fyra olika kategorier:

Enkel allé | Dubbel allé | Informell allé | Trädrad

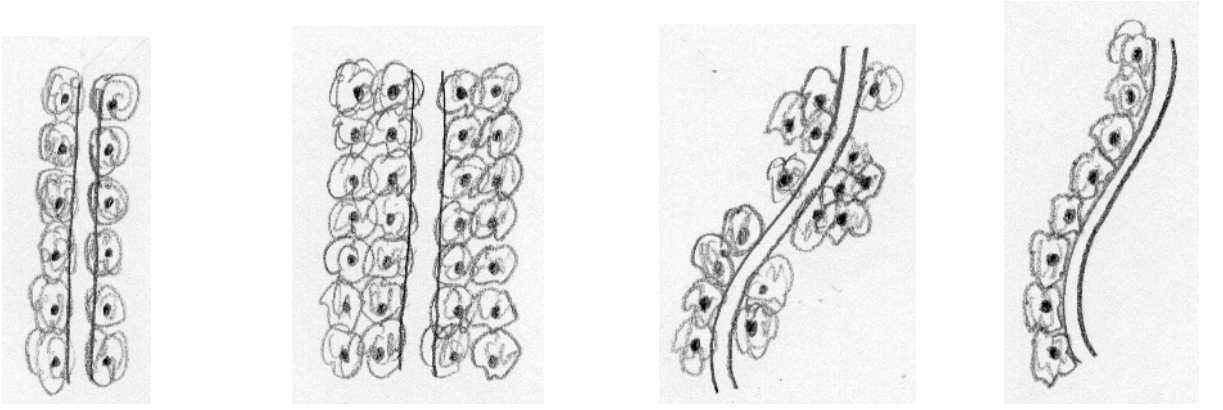

Figur 1 - 4

De första alléerna

Linjeräta rader av träd fanns redan i Mesopotamien och Egypten. Även romarna planterade träd längs med vägarna. Syftet var att skugga vägen. För de romerska soldaterna med sin tunga utrustning, var det välbehövligt men också för vanligt folk på resande fot var det behagligt och vackert. (Olsson 2005)

Under renässansen fick alléerna ett uppsving (Olsson 2005).

Renässansarkitekten Palladio beskrev varför man anlade alléer:

> ”Vägar utanför staden bör man göra breda och bekväma och på båda sidor om dem plantera träd, som på sommaren skydda de vägfarande mot solens hetta och med sin grönska vederkvicka deras ögon.” (Trellid 1996)

Alléerna som anlades var i ganska liten skala.

Det kan ha planterats alléer i Skåne under 1500-talet. Vid exempelvis Svenstorps slott skedde vid tiden stora omgestaltningar. Eventuellt planterades då alléer. (Olsson 2005)

1600-tal

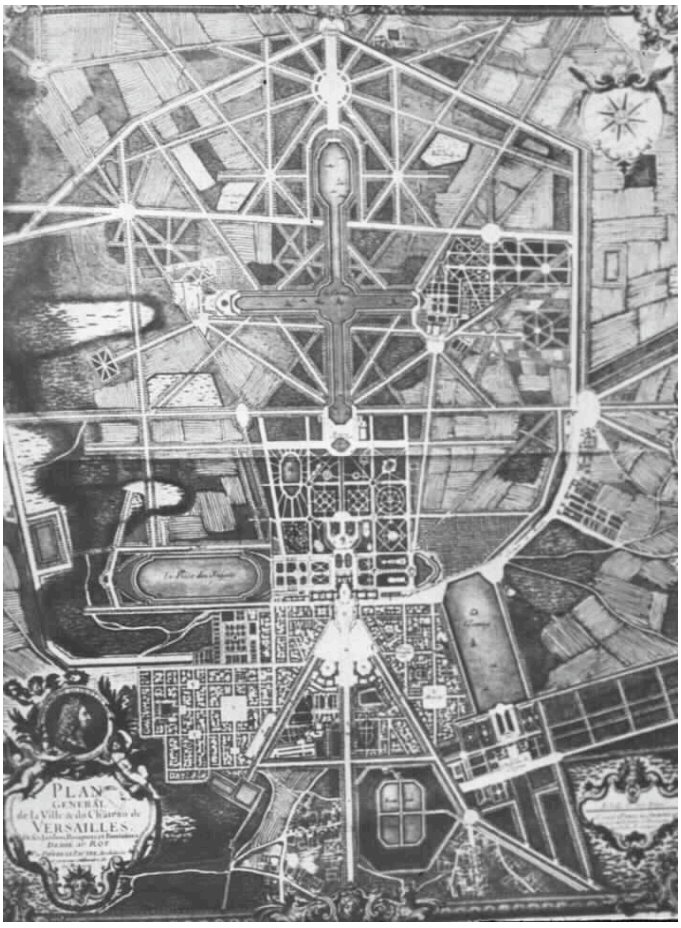

Figur 5
1600-talsalléer.
I Versailles anläggning på 1600-talet, går alléerna kors och tvärs i ett omfattande mönster.

Alléer började anläggas i stor skala omkring de stora godsen i Europa på 1600-talet. (Se figur 5) Barockens alléer bestod av ett trädslag och var symmetriska (Gustavsson 1994). Modet var snörräta alléer samt i former som ovaler och cirklar. Tillsammans bildade de omfattande allésystem i vackra mönster. Synen hos barrockherrarna var att de ville återupprätta det förlorade paradiset genom att ordna världen och röja undan kaoset i naturen. (Lundquist 1996)

André Mollet, som var en av fyra trädgårdsmästare inom sin släkt (Hobhouse 2004), skrev år 1651 i Lustgård, att ingången till lusthuset skulle kantas av alm eller lind, för att göra vägen bekväm. Ingången skulle dras genom en jämn och igenomgående linje. En halvcirkel eller kvadrat fick gärna avsluta vägen. (Mollet 1651) Marken nära slottet skulle inte döljas av höga träd. Alléer och promenader skulle anläggas i symmetriska nätverk och de skulle från husets fasad utstråla vinkelrätt. (Hobhouse 2004)

I Sverige inspirerades trädgårdskonsten av de utländska förebilderna. Till stor del därför att många av byggherrarna var första eller andra generationens invandrare som inte ville ha det sämre än sina före detta landsmän. (Andersson 2000)
Krigen under perioden gjorde dock att förhållandevis få äldre gods omgestaltades i Skåne och nyanläggning av gods var ovanliga. Det var inte många alléer som planterades här på 1600-talet. (Olsson 2005)

1700-tal

1700-talet var självhushållningens århundrade. På 1600- och 1700-talet hade skogsbrist uppstått i Skåne. Lagar och förordningar tvingade från år 1734 bönder att plantera träd bland annat i form av alléer. (Ahrland 1995) Det var alltså en allmän uppfattning och tidsanda att plantera mycket träd under denna tid.

Nu planterades alléer i mycket stor omfattning i Skåne. När Linné år 1749 reste genom Skåne var det dock uppenbart att alléer var sällsynta, då han sällan nämnde några i reseberättelsen (Trellid 1996). När han påträffade dem beskrev han dem intresserat och ganska ingående. Det verkar inte troligt att han skulle förbigå några i sina anteckningar. Efter hans resa blev det allt vanligare med alléer.

Det var adeln som först använde sig av alléer. Skånska slottsanläggningarna fick en större prakt än någonsin. Alléerna planterades för att pryda uppfarterna till godsen. På detta sätt kunde godsägaren göra en respektingivande entré för dem som anlände till godset. Det skapade också en vacker omgivning. (Trellid 1996)

Vid anläggandet av alléer under 1700-talet gjordes ofta vägarna snörräta med strategiska punkter som start och mål. Precis som på 1600-talet men inte i lika stor omfattning. (Se figur 6) Nära godset var gestaltningen det viktigaste. Där planterades täta enartsalléer som tuktades för att passa in i godsmiljön. (Trellid 1996) Träden hamlades för att få ett speciellt arkitektoniskt uttryck och en lagom höjd. Det skulle gå att titta ut över trädens kronor från fönstrena på andra våningen. (Stritzke 20060201)

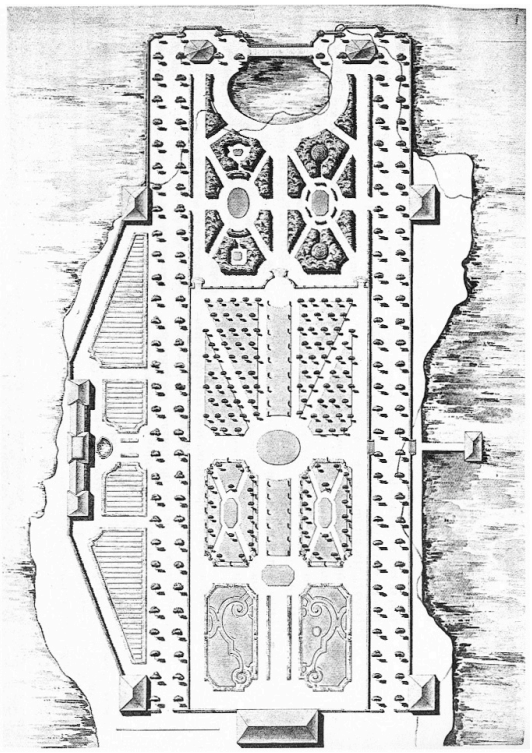

Figur 6
1700-tal. Alléerna var nu mer sansade.
Bilden föreställer Sparreholm år 1767.
Mönstret påminner om Barsebäcks trädgårdsanläggning med de raka alléerna längs med långsidorna.

Längre bort från godset, utmed vägarna, togs större hänsyn till markegenskaper när val av art gjordes. Det planterades därför ofta olika trädslag på olika sträckor. Trädtillgången i trakten spelade också in. (Olsson 2005)

Slotten hade ofta en allé som ledde rakt mot slottet. Då var denna en del av huvudvägen som gick genom anläggningen. Idag ingår samma väg i det interna kommunikationssystemet. (Trellid 1996) Detta stämmer väl överens med Barsebäcks historia.

Avståndet mellan träden i 1700-talsalléerna var mellan 4 – 15 meter. Vanligast var 7 – 9 meter. Vid godsen användes kort avstånd, ungefär 6 - 7 meter. Utmed landsvägar i närheten av gods var avståndet närmare 10 meter. För att avgöra bredden på allén utgick man från det bredaste jordbruksredskapet och så bör man även göra idag vid nyplantering av alléer. De ska stå så nära vägen som möjligt för att vara historiskt mest korrekt. Ibland sattes träden i förband, med fördelen att det blev mer plats för trädkronorna, men oftast planterades de mitt emot varann. (Olsson 2005)

1800-tal

Daniel Müller beskrev hur alléer kunde upplevas i mitten av 1800-talet. Det gäller i hög grad även idag.

> ”En alldeles snörrätt allée är vacker, äfvenledes en som kröker sig, men i en sakta krökning, antingen åt det ena eller det andra hållet; äfven skarpa krökningar, så framt giltiga skäl dertill äro synliga, såsom stenbackar, fördjupningar, vatten o. d., som man är tvungen att undvika, såra icke smaken. Men ful är en allée eller väg, som utan synliga skäl kröker sig än hit, än dit, eller

> som här är bred, der smal, eller der träden stå än på längre, än på kortare afstånd, eller äro än stora, än små o. s. v." (Müller 1857)

Det var viktigt att allén var jämn men annars var det inte riktigt lika strikt med dess räta form längre. Allén behövde inte längre vara snörrät. Det var dessutom vanligt på 1800-talet med blandalléer. (Müller 1857)
Oftast användes två trädarter som planterades varannan i en och samma allé. De olika trädarterna skulle ha olika växtsätt och kunde då sättas tätare. När det sedan visade sig vilken art som trivdes bäst, avverkades den andra när det började bli lite väl skuggigt på vägen. (Müller 1857)

Det fanns andra praktiska syften med alléerna förutom skugga och vindskydd, som även gäller idag. De visar vägen när den annars kan vara svår att se i öppna landskap. Vid snö, sandflykt och dimma. Förr var det ofta översvämningar också som dolde vägen. Det är dock ovanligt idag. Nackdelar förr ansågs vara att vägarna blev smutsiga och att trädes rötter sög ut och beskuggade åkerjorden. Detta berodde oftast på fel artval och att man satte träden för tätt utan att sedan gallra. Betydelsefulla fördelar jämte ovannämnda var att det gick att räkna med veden i framtiden. Träd som inte klarade att stå i slutet bestånd kunde planteras och man fick foder till djuren. (Müller 1857)
En annan fördel nämner Müller också:

> "frukten af flere trädarter kan äfven användas till brännvins-bränning, så att man kunde spare mycken, om icke all säd, som åtgår till beredande af denna menskligheten demoraliserande dryck, och kunde de, som fabricera densamma lättare lugna sina samveten, ty de förstörde då derjemte icke så mycken säd." (Müller 1857)

Vilka trädarter som var bra till ändamålet framgår dock inte.

Daniel Müller bidrar också med intressant information om hur alléträd producerades och planterades i mitten av 1800-talet.

Alléträd utplanterades efter ungefär fem år, till skillnad från andra träd som utplanterades efter tre. De sista två åren fick alléträden undergå omsorgsfull tuktan och skötsel, för att utveckla höga och raka stammar. De skulle vara omplanterade minst en gång och vara "försigkomna exemplar". (Muller 1857)

Alléerna idag

Landsvägsalléernas praktiska betydelse är som förr att visa var vägen är när den av olika skäl inte syns så bra, ex vid snö. Allén hjälper också till att markera avfarter och infarter med mera. Träden skuggar och ger föraren en variationsrik miljö som gör att denne blir mer vaken och trafiksäker. Fart och avståndsbedömning kan också fungera bättre med hjälp av alléerna. (Gustavsson 1994)

Alléerna vid godsen utgör idag en väsentlig del av slottslandskapet från det gamla ståndssamhällets tid. De är en ovärderlig kulturhistorisk länk tillbaka i tiden. (Trellid 1996)

Alléer som biotoper

När många av dagens alléer planterades, fanns gamla solbelysta träd på ängar och i skogsgläntor. Dessa träd var en mycket viktig livsmiljö för många arter, som lavar, mossor, insekter och svampar. Under tiden som alléträden åldrats, har dessa andra gamla och solbelysta träd försvunnit. Skogsbruk och annat ser till att träd inte lever sin ålder fullt ut längre. Alléträden är de som får stå orörda att invänta ålderns höst. Även de har dock minskat i antal på grund av bland annat omdragningar och breddningar av landsvägar. De senaste åren har många värdefulla gamla alléer också försvunnit på grund av almsjukan. (Olsson 2005)

De alléträd som står kvar har tagit över rollen som fria solbelysta gamla träd. Dammet som virvlar upp från grusvägarna, är dessutom också bra för vissa av arterna. Det är nu nästan endast i alléträd som livsmiljöerna finns för flera arter. Idag har man börjat tänka om och en viss procent av skogen sparas, för att på sikt få fler gamla träd, men det dröjer innan det finns gott om dessa livsmiljöer igen, om det någonsin blir det. (Olsson 2005)

Alléer är viktiga för faunan även på andra sätt. De är viktiga fristäder mellan de öppna fälten och fungerar som spridningskorridorer mellan uppväxta träd- och buskbestånd. Det är från de äldre träden som spridning sker av insekter, lavar, mossor och svampar. Även fåglar, gnagare och fladdermöss behöver de gamla träden. Framförallt är håliga, savande träd viktiga för många hotade arter. (Olsson 2005)

Det finns enkla medel att tillgå för att få både djuren och träden att må bättre. Att minska jordbearbetningen närmast allén och inte köra med tunga maskiner där, ökar trädens livslängd. Bekämpningsmedel skall inte användas närmast allén, det skadar rotsystemet. Fågelholkar kan sättas upp högt i träden för att gynna fågellivet.
Gräset slås och sly, stamskott och buskar tas bort under allén. Detta förstärker alléns helhetsintryck och gör att stammen inte beskuggas.
Träd som behöver tas ner, fälls i augusti eller september. Detta för att störa djurlivet så lite som möjligt. (Olsson 2005)

Man bör verka för att det finns miljöer i omgivningen som kan ersätta alléträden, när dessa måste tas bort och ersättas med yngre. (Bengtsson 1996)

Biotopskydd

I naturvårdsförordningen från år 1994 ingår alléer som biotopskyddsområde. Det är länsstyrelsen och skogsvårdsstyrelsen som beslutar om detta. (Olsson 2005)

Skyddet innebär att en allé inte kan sågas ner utan dispens, om det finns risk för att naturmiljön skadas. När ansökan om dispens görs, kan kompensationsåtgärder föreslås för att underlätta utfärdandet. Som kompensation kan exempelvis vara att de avsågade stammarna sparas på en solbelyst plats i närheten av allén. Ett annat sätt är att låta högstubbar stå kvar. Allén ska alltid ersättas med en ny.
En biologisk bedömning bör göras innan en allé får sin dom. (Olsson 2005)

EUs miljöstöd

Lantbrukare kan från år 1996 ansöka om miljöstöd från EU. Detta är en ersättning som utgår för skötsel av, i detta fall, allén. Ett avtal skrivs, där brukaren förbinder sig att sköta allén under en femårsperiod. Villkoren för stödet är att allén är tillkommen före år 1940 och att den ligger i anslutning till åkermark. (Trellid 1996)

Alléernas växtmaterial

De vanligaste trädslagen i alléer i allmänhet under 1600- till 1800-talet var lind, kastanj, lönn, ask och alm. Ek, oxel och björk förekom också. Vid slott användes mest lind, alm, kastanj, ask och i viss mån ek.

> ”De vackraste sorterna, såsom lind, hästkastanj, rönn o. a.; sätter man helst i närheten af städer, byar och landthus, och här sättas de något tätare, för att bilda vackra, skuggiga alléer, som äro bättre makadamiserade och bredare.” (Müller 1857)

Alm användes framförallt på 1800-talet i mycket stor utsträckning.
Oxel förekom i kustnära lägen, där den klarade klimatet bättre än de andra trädslagen.
Den fick senare, åren 1920-1940, ett genomslag. (Olsson 2005)

Idag, framförallt som ersättningsträd för alm, används lind flitigt. (Trellid 1996, Olsson 2005)
Eken börjar också bli en vanligare alléträdart och har ersatt en del gamla almalléer och kommer förmodligen att ersätta fler.

När en gammal allé ska återplanteras ska i första hand samma växtmaterial väljas som ursprungligen planterades. Om detta inte går, då allén exempelvis bestått av alm, ska hänsyn tas till mark, vind, växtsätt och typ av allé, (ex gods eller landsväg). (Olsson 2005)

Pilen representerar det låglänta odlingslandskapet (Gustavsson 1994).

1200-1700

Godsets historia sträcker sig till 1200-talet. Namnet Barsebäck lär ha kommit från en bäck som rann där. Innan Hamiltonska släkten tog över slottet på 1700-talet, fanns flera ägare. De första hette Barsebek som gården. Om gården på den tiden finns inte mycket information att tillgå. Den var belägen på ett område av flack terräng. (Olsson 1922) Marken bestod av sandig och god åkerjord (Gillberg 1765).

Vid slutet av 1400-talet var Nils Brock ägare. Han var en grym herre mot sina bönder, begick mord och var uppstudsig mot den danska kungen. Han och hans släktingar skaffade sig många fiender och det troliga är att vallgraven runt borgen grävdes vid denna tid, det vill säga på sent 1400-tal, för med så många ovänner krävdes ett bra skydd. Det stenhus som senare finns avbildat byggdes troligen samtidigt i samma syfte. Drottning Margaretas förbud mot att uppföra ”fasta hus” upphävdes år 1483, så stenhuset måste rimligtvis ha tillkommit efter detta. (Kjellberg 1966)

Efter ett par ”Brockars” styre vandrade gården vidare till andra släkter genom ett antal giftermål, köp och byten. Från att vara danskägd blev gården år 1678 indragen till svenska kronan i sviter efter krig. Ett par år senare, på 1680-talet, ritade Buhrmann av Barsebäck med vallgraven runt om. Buhrmannsavbildningen är den första kända bilden av Barsebäcks gods. (Se figur 7) Infarten är från sydost. (Kjellberg 1966)

Figur 7 Buhrmanns teckning från år 1680. Slottet ligger på en borgudde med vallgraven runt om.

Det finns träd men ut- och insikten är fri. Träden ser ut att stå som en allé framför och till vänster om vallgraven. Just där som de är placerade på Buhrmannteckningen, avbildade Adolf Fredrik Barnekow 100 år senare alléer. Detta är ett intressant sammanträffande. Det troliga är att det bara är en trädplantering. Det kan vara Buhrmanns sätt att rita på som gör att träden ser ut att stå i rader. Möjligheten att det var alléer är dock inte obefintlig. Kanske var det denna bild Carl Hårleman utgick ifrån på 1740-talet när han ritade sitt förslag till Barsebäck?

Gillberg skrev år 1765 om den sköna utsikten från slottet över den skånska slätten, havet och den danska huvudstaden (Gillberg 1765). Gustaf Ljunggren uttryckte sig annorlunda:

> ”trakten är kal och ingalunda vacker, endast en och annan ättehög samt här och der en mindre skogsplantering bryta och mildra enformigheten. Emellertid har man i ersättning en vidsträckt utsigt.” (Ljunggren 1863)

Olika tycke om Skåne med andra ord, budskapet är dock det samma – där var fri utsikt. Slottet kunde ses från Karaby backar, sju kilometer bort, enligt en reseberättelse under Gustav Davids tid (Schiller 1934).

Figur 8
Gustaf David Hamilton (1699 – 1788), greve på Barsebäcks gods 1743 – 1788.

1700-talet

Efter många ägarbyten köptes Barsebäcks gods av Gustav David Hamilton (1699 – 1788) år 1743. (Se figur 8) Om honom finns ganska mycket skrivet. Han var militär och verkade bland annat i kriget i Pommern. Hamilton var inte någon framgångsrik fältherre och drog sig tillbaka år 1758 och bosatte sig då på sitt Barsebäck. När han övertog godset år 1743 var det mycket dåligt skött. Inte bara gården och jordbruket var nergångna, utan även folket i byn som tillhörde godset. De var illa beryktade och sågs som rövare. (Inte helt oförtjänt! Det finns många historier att läsa om hur barsebäckarna lurade in båtar på grund, för att sedan mörda och utöva strandrätt.) Hamilton vände detta dåliga rykte på bara några år. Folket blev duktiga bönder och godset blev en förebild inom jordbruket. (Barfod 1847)

Till sättet var Gustav David Hamilton ”en personligen tapper och av sin trupp omtyckt, vänsäll men något disträ man, känd för sin fyndighet och frispråkighet.” Omdömena kommer enligt honom från en trovärdig man som följt Hamilton i kriget. (Ljunggren 1863). Barfod berättar flera historier som klargör Hamiltons yra natur. Han skriver att Gustav David ”ända från ungdomen varit mycket distrait” och att han ej var ”särdeles färdig att fatta beslut men följde tämligen lätt andras” (Barfod 1847).

Han var dock ”en god ekonom och en driftig jordbrukare och såsom sådan en föregångsman” (Segerstråle 1975). Han var mycket religiös, verkar ha haft ett gott hjärta och brydde sig om sina undersåtars bästa (Ljunggren 1863).

Dessutom verkar han ha tyckt mycket om sin park. Det mesta som finns skrivet om Barsebäck under denna tid handlar om Hamiltons reformer inom jordbruk, fattigvård och skolväsen mm. Det finns inte mycket skrivet om parken och ännu mindre om alléerna. Under 1740-talet ritade arkitekten Carl Hårleman (1700-1753) förslag på ombyggnad av slott och förändringar i parken. (Se figur 9) Planerna för slottet blev inte förverkligade men sannolikt en del av planerna för parken (Stavenow 1927).

Adolf Fredrik Barnekow (1744-1787) ritade av Barsebäck med park år 1768. (Se figur 10) Denna ritning verkar till stor del vara en avbildning av trädgården. Förmodligen innehåller den förslag till mindre förändringar men mycket stämmer överens med tidigare daterade skriftliga beskrivningar. Mycket på Barnekows ritning stämmer också med Hårlemans. Det tyder på att en del, dock inte allt, blev anlagt efter Hårlemans plan. Lindalléerna som verkar ha blivit planterade år 1767 finns med på bägge ritningarna. Det vill säga efter Hårlemans ritning och innan Barnekows.

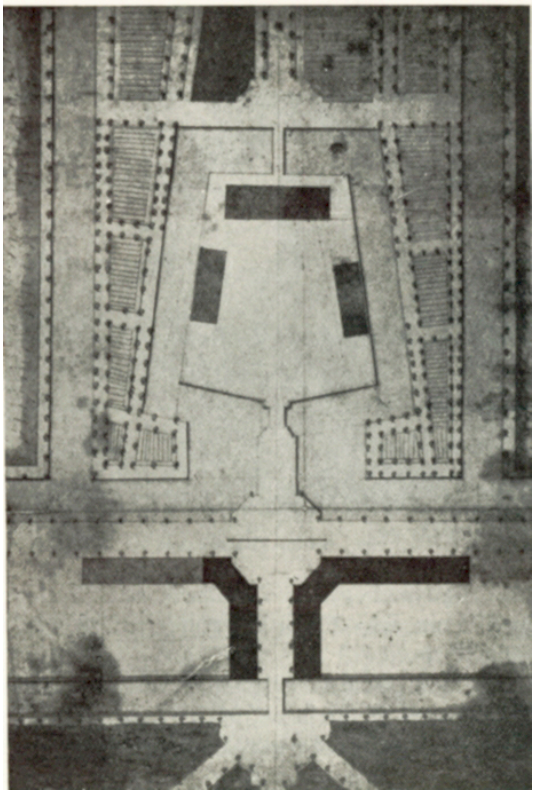

Figur 9
Carl Hårlemans ritning av Barsebäck från 1740-talet. Troligtvis ej i sin helhet.

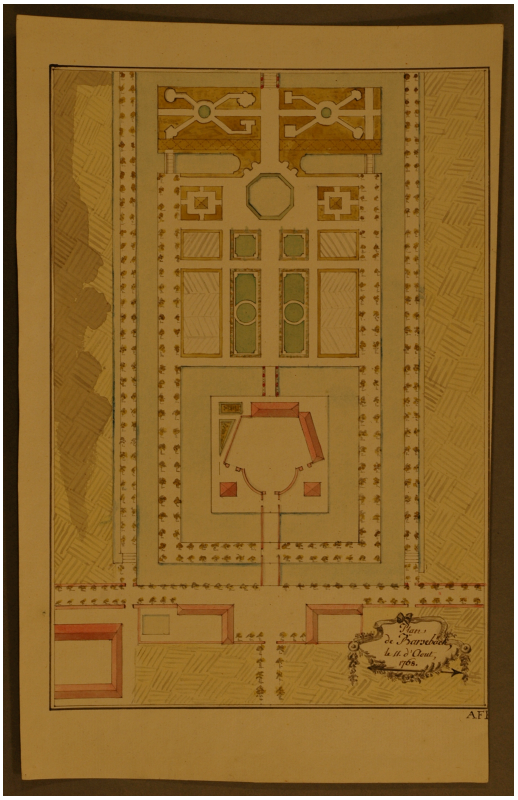

Figur 10
A F Barnekows ritning från år 1768. Lind- och almalléerna går parallellt, med yttre vallgraven emellan.

De skriftliga beskrivningarna lyder:

”Trägården är stor, om 8:ta tunnlands rymbd; omgifwen med grafwar, ganska wacker och wäl indelt samt åfweralt färsedd med fruktbärande och wilda Trän” (Gillberg 1765)

”Barsebecks förnämsta prydnad består i den af salig fält-marskalken anlagda stora trädgården om 8 tunnlands rymd, omgifven med grafvar, prydligt och väl indelad, och försedd med sköna plantager af frukt- och löfträd. Af denna hade han den fägnaden att sjelf hela 30 års tid att njuta både nöje och nytta. Denna hans lycka var så mycket sällsyntare, som han vid 50 års

ålder anlade nämnda trädgård, och likväl hann att se densamma nästan föråldras. Kring gården och på egorna gjordes äfven ansenliga skogs-planteringar, på den mark som ej tjente till sädes-växt. Alla öfver säteriets jord gående vägar gjorde han breda och beqväma; men ville ej minska böndernas åkrar genom dylikas anläggning öfver bymarkerna." (Barfod 1847)

Trädgården ska på Gustaf Davids tid ha innehållit klippta häckar och varit av fransk stil. Där fanns kanaler med kinesiska broar (Ljunggren 1863). Linné, på genomresa år 1749, skrev att trädgården nyligen var anlagd med häckar, kabinetter och dammar. Det hade planterats valnötsträd och fler blommor än man vanligen såg i trädgårdar. (Linné 1977) Gården omgavs av ett dubbelt kanalsystem. Man behövde alltså åka över två vindbryggor för att komma in på borggården. En yttre kanal omslöt hela trädgården och har tillkommit efter den inre. Den är samtida med trädgårdsområdet. (Olsson 1922) Enligt Linné fanns även en tredje vallgrav runt ladugården. Idag finns ett par dammar kvar som spår efter en vallgrav i området vid ekonomibyggnaderna. Denna vallgrav har troligen tillkommit ungefär samtidigt som den runt trädgården, eftersom Gustaf David Hamilton verkar ha anlagt trädgården och uppfört de nya ekonomibyggnaderna ungefär samtidigt.

Greve Gustav David Hamilton gjorde godset till fideikommiss i sin släkt år 1767, för att säkerställa egendomens ograverade övergång till framtida generationer. Han blev 89 år gammal och fick se sina verk växa upp. (Kjellberg 1966)

Hans Ramel på Övedskloster

Det finns många kopplingar mellan Gustav David Hamilton på Barsebäck och Hans Ramel (1724 – 1799) som var ägare till bland andra Övedsklosters och Hviderups gods. Hviderup, som Ramel ärvde efter sin far, låg bara ungefär 15 kilometer från Barsebäck och var alltså en av de närmaste grannarna inom adelskretsen. Ramel köpte Övedskloster år 1753 och gjorde det år 1766 till fideikommiss. Liksom Hamilton hoppade han av militärbanan och blev en föregångsman inom jordbruk och jordbruksmetoder. Båda var ivriga trädplanterare och de ville bägge förbättra och försköna sina gods. Vägarna förbättrades och ett nytt rätvinkligt vägsystem anlades på både Barsebäck och Övedskloster. Vägarna kantades av alléer. Hamilton och Ramel var bägge bekanta med både Carl Hårleman och Adolf Fredrik Barnekow. Båda besökte och ritade planer på bägge godsen. Lindalléerna på Övedskloster, Hviderup och Barsebäck består av samma sorts frösådda holländska lindar och planterades ungefär samtidig. Eventuellt samma år. Hans Ramel beställde år 1767 fyra tusen allélträd från Holland. (Ahrland 1995) Kanske beställde Hamilton lindarna genom Ramel?

Alléerna

På Barnekows illustration från år 1768 syns parkens alléer tydligt. Han var det året på genomresa tillsammans med Samuel de Geer. Anteckningarna i resedagboken beskriver mycket kort slottet utseende och dess läge vid havet (Barnekow, de Geer 1768). (Se karta bilaga 2.) Trädgården beskrev han inte i ord men han har istället ritat den mycket tydligt. Det är sannolikt ett gestaltningsförslag men han verkar ha utgått från befintlig utformning. Förslagen till förändringarna är troligen små och få. Alleérna fanns med mycket stor sannolikhet redan. Tyvärr går det inte att se längden på de yttre alléerna, då de sträcker sig

utanför ritningen. Då dessa antagligen redan fanns, ansåg Barnekow kanske det oviktigt att ha med dem. Lindalléerna däremot är noga preciserade, då de finns i parkens inre. Vallgravarna är också utritade. Här kan ses att lindalléerna gick som promenadstråk med vatten på båda sidor i form av vallgravarna. Alléerna som finns kvar idag verkar endast vara bevarade bitar av de ursprungliga gångarna.

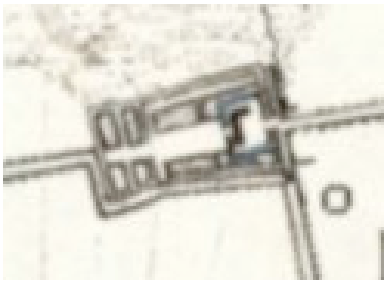

Figur 11
Skånska recognosceringskartan från 1812 visar parkens form med vallgravar och alléer. Ekonomibyggnaderna ligger sydost om parken. Bilaga 2 visar en större version av samma karta.

Barnekowsillustrationen från 1768 stämmer bra överens med Skånska Recognoceringskartan från åren 1812 - 1820, som troligen är en säker källa. (Se figur 11 och 16) Alléer och vallgravar stämmer bra överens. På Skånska Recognosceringskartan, finns fyra alléer inritade. Här kan hela deras sträckning ses. Ljunggren skrev i mitten av 1800-talet att fyra alléer, planterade av excellensen Gustav David Hamilton, för till gården från alla fyra väderstrecken (Ljunggren 1863). Det verkar dock inte ha funnits någon infartsväg norrifrån, om man tittar på kartan. Den norra allén verkar vid tiden ha varit endast 100 meter lång och mer en del av parken. Ingen infartsväg med andra ord, såvida det inte var en snirklig stig som gick från norr längs med bäcken. Den norra infartsvägen borde ha tillkommit så sent som på slutet av 1800-talet.

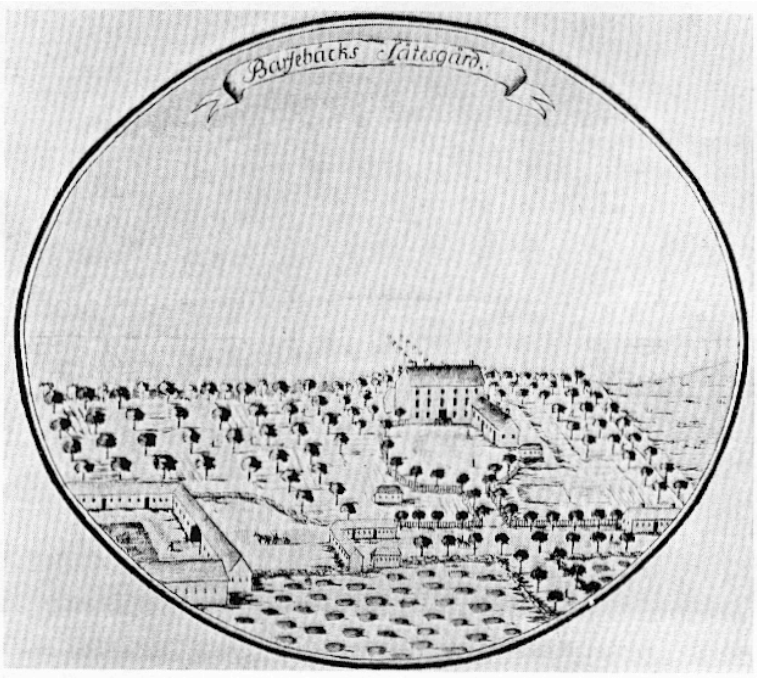

Figur 12
Rålambs akvarell av Barsebäcks sätesgård från 1790-talet. Denna bild stämmer sannolikt inte helt med verkligheten. Jämför med recognosceringskartan och ritningarna av Hårleman och Barnekow.

På en akvarell av A S Rålamb från 1790-talet finns alléer inritade men bilden är inte sanningsenlig. (Se figur 12) Vallgraven är inte med och byggnaderna ligger inte där de bör. Bilden visar inte heller lindalléerna. I en del skrifter kan läsas att vallgraven igenfylldes i slutet på 1800-talet. Sannolikt stämmer detta. På en annan avbildning från runt 1850, målad av F Richardt, syns inte heller några vallgravar. (Se figur 13) Detta var strax innan slottet övergick

till en annan gren Hamilton då godset gjordes om radikalt. Inte förrän då fylldes antagligen vallgraven igen.

”särdeles vackra äro tvenne täta alm-alléer, som löpa utmed trädgårdens östra och vestra sidor.” (Ljunggren 1863)

Dessa almalléer kan tydligt ses på Barnekows illustration (se figur 10). På östra sidan finns idag en almallé kvar längs med den gamla vägen och delvis skymd av andra träd. På andra sidan har uppenbarligen också funnits en almallé men idag är där skog av bland annat lönn och bok. Lindalléerna nämnde Ljunggren konstigt nog inte.

Figur 13
Barsebäcks slott behöll sitt 1700-talsutseende fram till slutet av 1800-talet. De närmaste träden i almallén mot öster kan skönjas bakom slottet. Till vänster om slottet syns den norra lindallén. Bilden är målad av F Richardt omkring år 1850.

1800 – 1970

Fram till år 1864 behöll slottet och parken sitt 1700-talsutseende, bestående av en franskinspirerad formell trädgård och ovan beskrivna alléer. Efter det har godset genomgått många förändringar.

När Gustav Davids sonson dog år 1854 utan att lämna någon arvinge efter sig, övergick godset efter rättegång till en annan gren av släkten Hamilton. Den nya greven hette Adolf Gustaf Wathier Hamilton (1778 -1889). Slottet och trädgården omdanades rejält under dennas och nästa slottsägares tid. Den inre vallgraven fylldes igen, och slottet byggdes ut med

två flyglar år 1889, enligt en ritning av den danska arkitekten Granzow i holländsk renässansstil. (Segerstråle 1975) Slottet såg stort och mäktigt ut efter ombyggnaden. Det är dock tveksamt om den nya holländska stilen egentligen passade in.

Figur 14
Barsebäcks slottspark år 1912. Av de fyra almalléerna finns två intakta kvar. Den nya oxelallén går norrut mot Lundåkra. De raka linjerna har rundats av och gångarna i parken är kantade med träd.

Skissen är ritad efter kartan från 1912, bilaga 3. Se skala där.

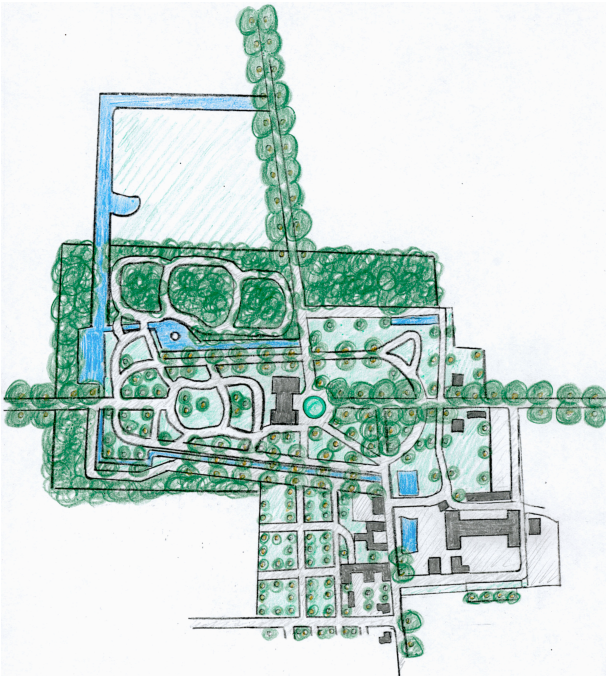

Parken förändrades också efter år 1889. (Se figur 14) Gångstigar och vägar, alla kantade av alléer, lades i snirklande former i parken. Ett nytt område med skog norr om ursprungsparken, finns med på 1912 års karta, även det med promenadgångar. Detta är troligtvis den mark, som Barfod nämnde år 1847, planterades med träd av Gustaf David drygt 100 år tidigare. Även väster och söder om parken fanns mindre områden med uppvuxen skog år 1912. Den yttre vallgraven fanns kvar. På ett par punkter hade den utvidgats till dammar, en av dem med en ö i. Av den tredje graven som fanns runt ekonomibyggnaderna finns på kartan från år 1912, bara spår kvar i form av ett par dammar. När den fylldes igen är oklart men det skedde antagligen i slutet på 1800-talet. Det troliga är att vallgraven var i vägen för ekonomibyggnaderna som då byggdes ut.

Den norra almallén, som anlades i slutet av 1700-talet, var bara 100 meter lång. En helt ny allé planterades, troligtvis runt åren 1880 – 1890 då hela slottet med park omdanades, en bit längre västerut. En dryg kilometer lång allé av oxel anlades då och band ihop godset med Lundåkragården som ingick i ägorna. (Se figur 17 eller bilaga 3)

År 1943 revs den östra flygeln av dagens ägares farfar, Henning Wathier Hamilton (1875 – 1946) (Hamilton, samtal 20051127). Tre år senare tog hans son, Ian Hamilton (1915 – 1997) över godset. När det gäller ombyggnader har Ian nog varit mest radikal. Han förvandlade slottet till ett i hans tycke modernt och lättbeboeligt hem. (Meldal 1952) Han var liksom Gustav David en framstående jordbrukare och ekonom och gjorde liksom sin föregångare en del för folket runt omkring. Ian Hamilton skapade fritidsområde, golfbana (som idag av många anses vara den finaste i Sverige,) motionsslingor och badplats för allmänheten. (Segerstråle 1975) Han var en praktisk herre. Kunde han genom att fundera ut planlösningar, spara tid, arbete och pengar så lönade det sig, resonerade Ian.

Greve Wathier Hamilton berättar att hans far har sagt att han ville spränga hela slottet i luften. Det var för stort. (Hamilton, samtal 20051127)

Om parken resonerade Ian troligen som med allt annat. Den skulle vara praktisk och lättsköttsåatt den sedan kunde hållas i god ordning utan att det kostade för mycket tid, pengar och arbete. Anläggningen hölls efter bra med hjälp av en trädgårdsmästare. Gångar och planteringar hölls fria från ogräs och sly. Omkring 1950 planterade han lönnarna i skogen. (Andersson, intervju 20051127) Bokarna som står i utkanten är troligtvis äldre. Där var ingen växtlighet när lönnarna sattes men på den äldre kartan från år 1912 finns där träd. (De som, antagligen, planterades av Gustaf David Hamilton.) Några gamla stubbar visar att där vuxit riktigt stora träd. Några av stubbarna är troligtvis efter ek. (Andersson, intervju 20051127)

Fram till år 1957 utgjorde den östra och västra almallén allmän landsväg. Landsvägen gick alltså genom slottsparken. Almalléerna gick rakt mot slottet för att sedan svänga runt om genom almallén på södra, och en tid östra, sidan. År 1957 lades vägen om till att gå förbi en bit söder om godset (Andersson, samtal 20060304). De två infartsvägarna med almarna slutade användas, förutom av godsets jordbruksmaskiner och det var i och med att vägarna slutade att användas som slottet mer eller mindre gömdes för allmänheten.

Barsebäcks slottspark idag

Figur 15
Dagens Barsebäcks slott med park, från väster. Norra lindallén syns till vänster i bild. Den södra kan urskiljas längst bort till höger. Den yttre vallgraven finns kvar i väster, närmast i bild.

Vegetationen växer mestadels fritt idag. Mycket är igenvuxet med nässlor och fläder bland annat. Under Ians tid fanns en trädgårdsmästare som höll efter ogräs och sly (Andersson, intervju 20051127). Nu läggs tyvärr minimala resurser ner på park- och trädvård. Parken består idag, förutom av de vildvuxna delarna, av gräsmatta, rester av vallgraven, sällsynta träslag och de praktfulla alléerna (Se fig 15 samt inventering). Bland de sällsynta trädslagen kan nämnas en jättestor flikbladig bok, (*fagus sylvatica* 'Laciniata') som står på framsidan, till vänster om uppfarten till slottet. Varje gång ett träd i parken dör, ibland innan, planteras ett nytt ett par meter från platsen där det gamla stått. (Hamilton, samtal 20051127) Som nyplanterade träd finns: ek *(Quercus sp),* idegran *(Taxus sp),* avenbok *(Carpinus betulus),* hästkastanj *(Aesculus hippocastanum)* och lind *(Tilia sp).*

Fideikommisset gick ur tiden samtidigt med Ian Hamiltons bortgång år 1997, enligt riksdagens beslut om avveckling av fideikommiss 1964. Godset går i framtiden vidare som ett vanligt arv. Wathier Hamilton har låst in fideikommisset i ett bolag, Barsebäcks Fideikommiss AB, där greven själv äger 100% av aktierna. Bolaget kan inte säljas utan tillstånd av Fideikommissnämnden. (Hamilton epostkorr 20060303)

ALLÉERNA PÅ BARSEBÄCKS GODS

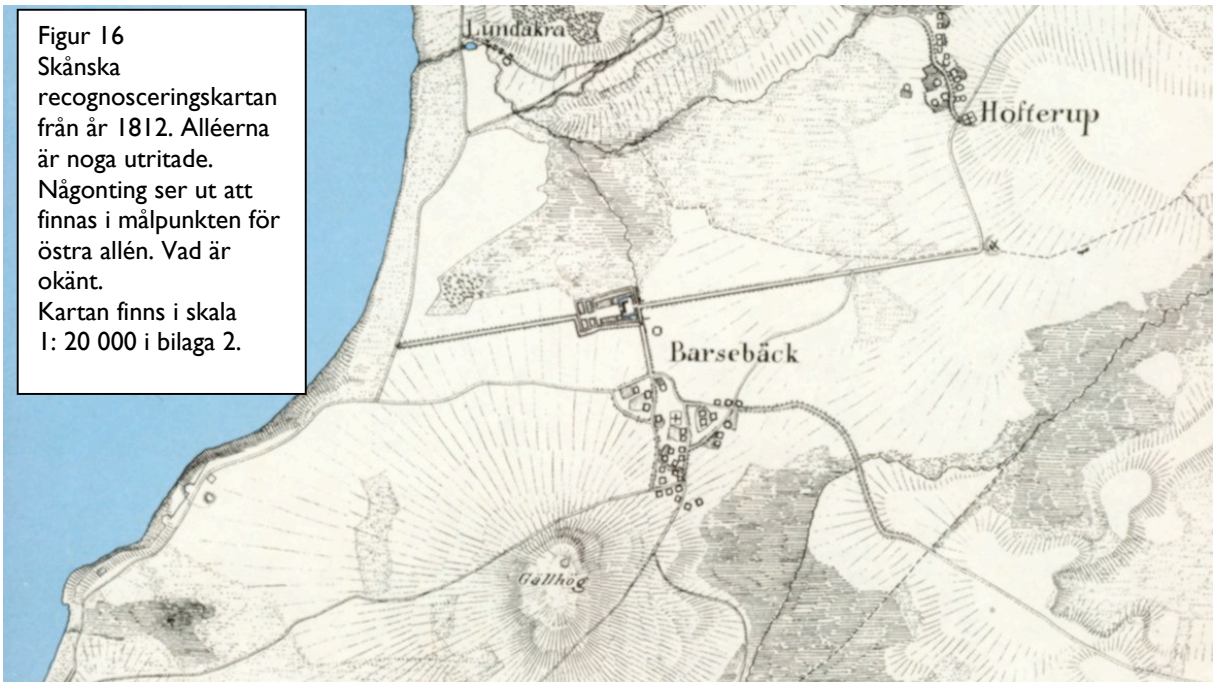

Figur 16
Skånska recognosceringskartan från år 1812. Alléerna är noga utritade. Någonting ser ut att finnas i målpunkten för östra allén. Vad är okänt.
Kartan finns i skala 1: 20 000 i bilaga 2.

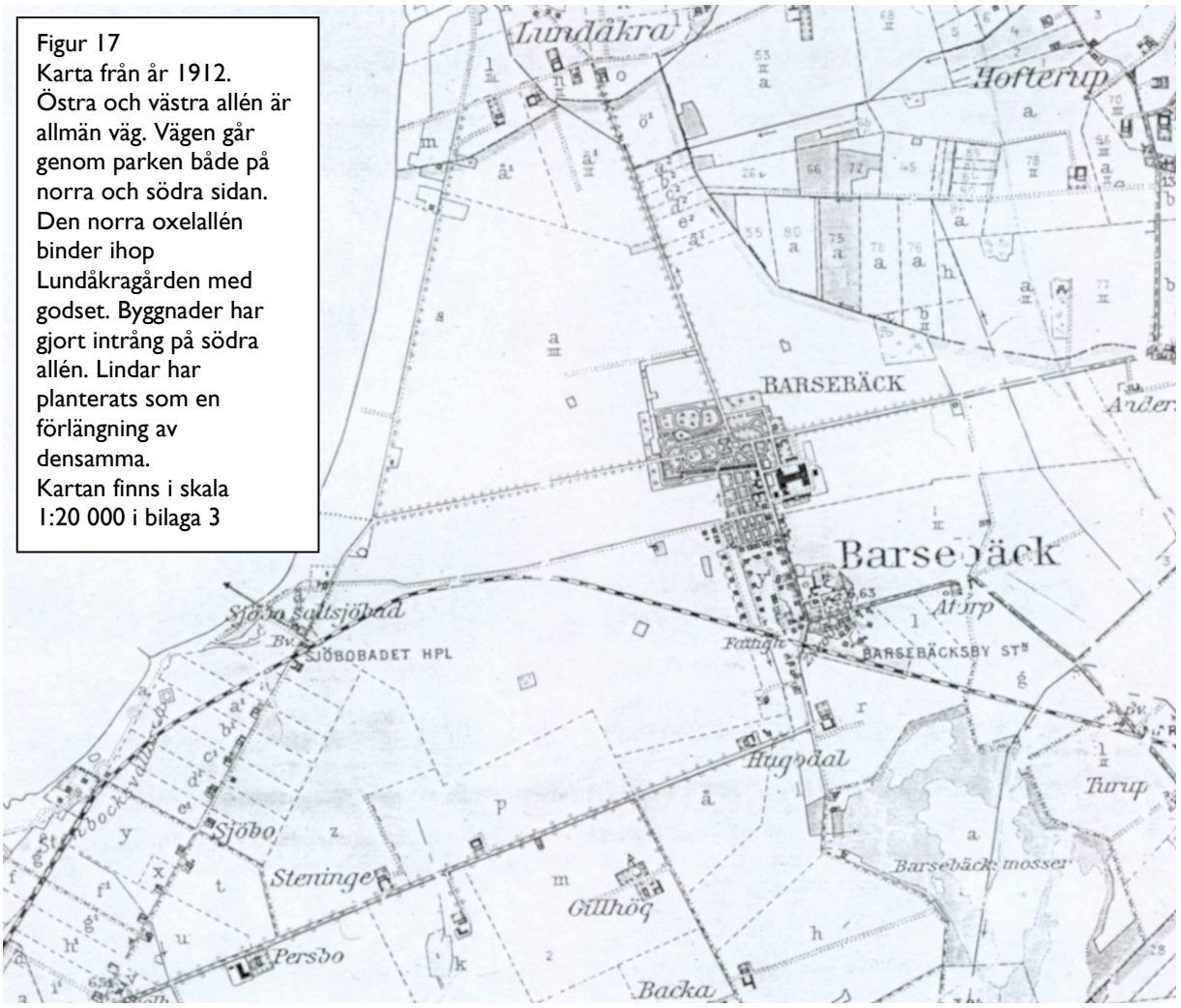

Figur 17
Karta från år 1912. Östra och västra allén är allmän väg. Vägen går genom parken både på norra och södra sidan. Den norra oxelallén binder ihop Lundåkragården med godset. Byggnader har gjort intrång på södra allén. Lindar har planterats som en förlängning av densamma.
Kartan finns i skala 1:20 000 i bilaga 3

Almarna dör av almsjuka. I den östra allén har de döda träden tagits bort och ersatts med lind. Den allmänna vägen flyttades längre söderut i samband med att motorvägen anlades år1957 (Andersson, samtal 20060304), och den ursprungliga vägen används bara av jordbruksredskap och slutar abrupt då den idag korsas av motorvägen. (Se figur 24)

Almallén västerut mot havet står som en spökallé mitt i fältet. (Se figur 18) Man kan se att där gått en väg som nu är igenvuxen. Det går fortfarande att tänka sig hur det tett sig när almarna var friska och den allmänna vägen gick rakt mot den vackra parken med sitt slott. Greve Hamiltons planer är att också ersätta den västra almallén med lind (Hamilton, samtal 20051127). Detta kan vara lite vanskligt med tanke på att allén sträcker sig, så när som på 200m, ända ut till havet. Ett något mer vind och salttåligt träd skulle passa bättre.

Figur 18
En spökallé av nästan 250 år gamla almar, i riktning mot havet.

Almalléerna som gick mot söder och norr finns bara spår kvar av i form av några gamla almar. Stammen av en död alm från allén i söder, har sparats för en murgröna att klättra i (Hamilton, samtal 20051127). En fortsättning av den södra allén bestående av en rad lindar, finns kvar och kantar vägen genom Barsebäcks by. (Se figur 22)

Trädgårdens vackra alléer är Wathier Hamilton glad åt att de är av lind och inte alm. (Se figur 28 och 29) Dessa alléer har Hamilton lämnat särskilda önskemål om en inventering och en bevarandeplan, då han är mycket mån om dem (Hamilton, epostkorr 20051205). Det finns problem med dessa alléer också. De har varit hamlade, vid två, fem och åtta meters höjd. Detta har inte gjorts kontinuerligt och lindarna har beskurits för kraftigt vid speciellt ett tillfälle på 1950-talet. Hamilton vågar inte låta hamla dem mer så de har nått en höjd av ungefär 25 meter. Regeln om att de inte ska vara högre än att man ser ut över dem från andra våningen, har för länge sedan brutits. (Hamilton, samtal 20051127)

Troligtvis slutade de hamlas runt år 1880 – 1890 då det var vanligt att hamling gavs upp då. Sedan blev de antagligen toppade vid åtta meters höjd av en firma kallad ”Träd-Johansson”. Åren 1950 – 1960 åkte firman runt och återhamlade gamla alléer. Lindarna på Viderup och Barsebäck var troligen några av dem. (Bengtsson, intervju 20060117) Detta är dock troligtvis inte den enda orsaken till varför en del av lindarna inte mår bra. Det har med stor sannolikhet också mycket med markegenskaperna att göra. (Se under rubriken ”Södra lindalléns markproblem” s 51.)

Många träd i framför allt södra lindallén är rötskadade och några träd har mycket stora håligheter.

Rune Bengtsson, forskningsledare vid CBM Alnarp, har varit och tittat på lindarna sommartid, (själv har jag bara sett dem avlövade). Han konstaterade att träden såg frodiga ut och hade inga döda partier i kronorna. Även då en del av lindarna i allén har rötskador, kommer förmodligen 80 – 90 % av dem att stå kvar i minst 100 år till. (Bengtsson, intervju 20060117) En plan inför framtiden är ändå inte fel att ha.

En kort rad vackra oxlar, märkta av ålder, står kvar som en rest av den norra allén som planterades i slutet på 1800-talet.

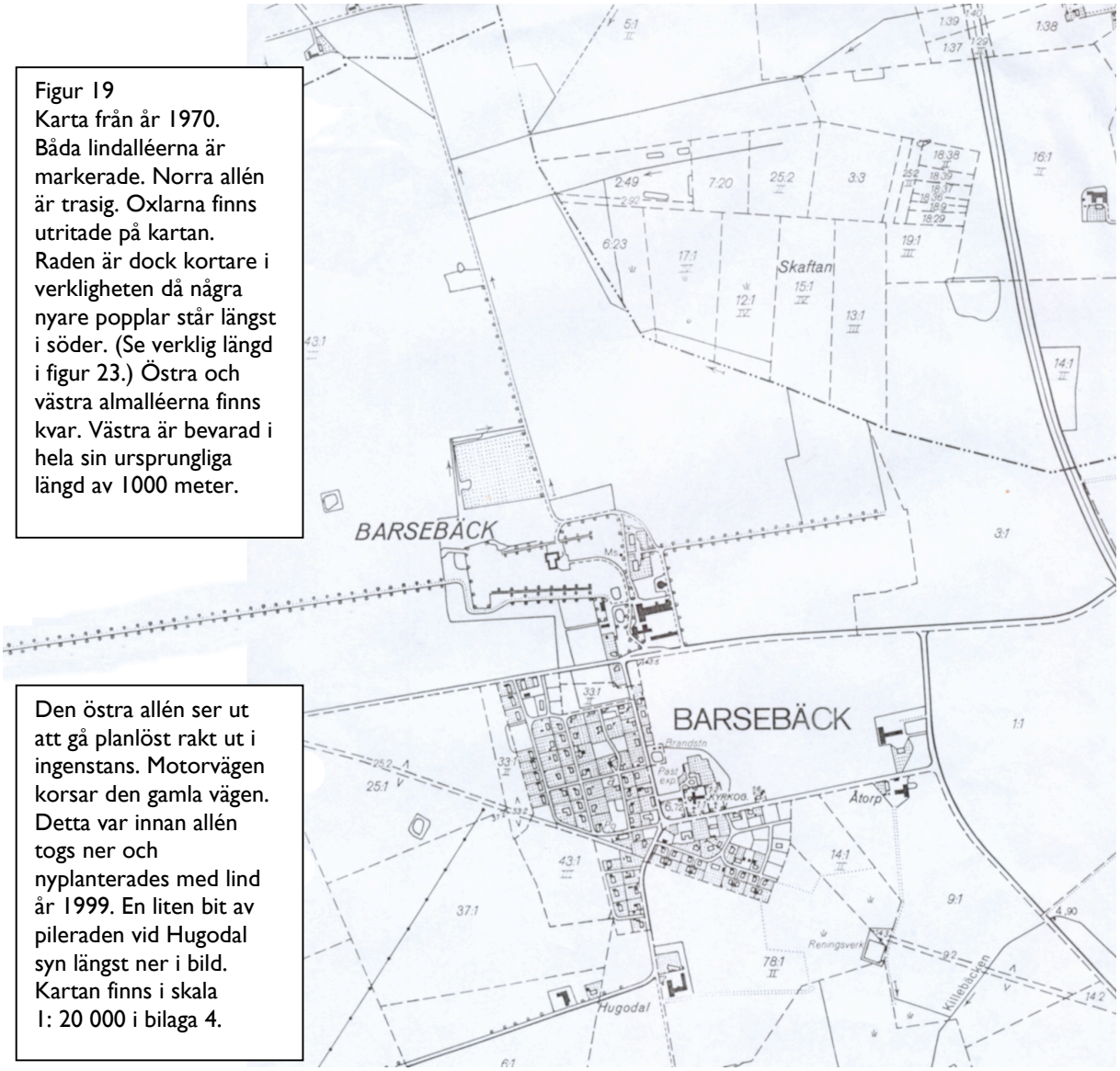

Figur 19
Karta från år 1970. Båda lindalléerna är markerade. Norra allén är trasig. Oxlarna finns utritade på kartan. Raden är dock kortare i verkligheten då några nyare popplar står längst i söder. (Se verklig längd i figur 23.) Östra och västra almalléerna finns kvar. Västra är bevarad i hela sin ursprungliga längd av 1000 meter.

Den östra allén ser ut att gå planlöst rakt ut i ingenstans. Motorvägen korsar den gamla vägen. Detta var innan allén togs ner och nyplanterades med lind år 1999. En liten bit av pileraden vid Hugodal syn längst ner i bild. Kartan finns i skala 1: 20 000 i bilaga 4.

Inventering

I en inventering, uppdelad på två tillfällen, den 22 och 27 januari 2006, har data samlats in om träden: Allélängd, antal träd, trädarter, trädens storlek, trädens status, skötsel och planteringsåtgärder. Vid första tillfället inventerades alléerna 1, 4, 8, 9 och 10 och vid andra nr 2, 3, 5, 6, 7 och 11.
Alléerna har sorterats in i värdeklasser, utifrån två aspekter. Kulturhistoriskt och skönhetsvärde samt biotopvärde. Klassningen är enligt vägverkets metod, region Skåne.

De kulturhistoriska klasserna benämns A – D. A är den högsta klassen och står för alléer med stort kulturhistoriskt värde, ofta i anslutning till gods, och bestående av gamla träd. A tillsammans med B är de som de flesta skulle kalla riktiga alléer medan C eller D ofta är en rest av en större allé som omfattas av biotopskyddslagen.
Biotopvärdeklasserna delas in i H: Äldre savande träd med håligheter och röta. M: Träd med vissa håligheter. L: Yngre till medelålders friska träd. (von Platen 1996)

Alléerna har fotograferats och sträckningen ritats ut i en karta för varje allé.

Alléerna är markerade med färger. De olika färgerna visar när allén kom till och om den är bevarad, borta eller ersatt. Färgerna står för följande:

Ursprung	*Bevarad*	*Borta*	*Ersatt*
Före år 1812	Mörkgrön	Ljusgrön	Rosa
Mellan 1812 och 1912	Röd	Orange	Lila
Efter år 1912	Blå		

Alla alléer som fanns år 1912, när systemet var som störst, är markerade med trädsymboler i form av ringar.

Kartan finns i en större version längst bak i arbetet med bilder (bilaga 1). Med hjälp av den går det att få en bild av hur allésystemet såg ut och hur det hängde ihop.

Nr 1, Södra allén

Figur 20 Södra allén
Figur 21
Förklaringar: Grön - plant 1700-t, idag borta.
Röd - plant 1800-t, bevarad. Orange - plant 1800-t, borta.

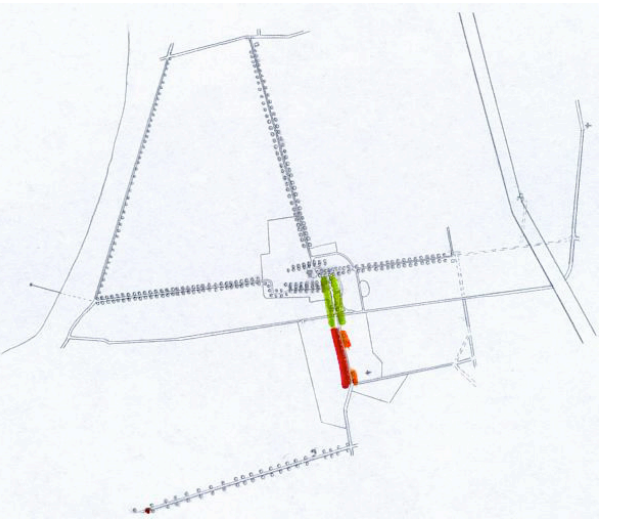

Sträckning:	Slottsvägen i Barsebäcks by.
Allélängd:	300 meter
C-c avstånd:	11 – 23 meter. Den stora skillnaden beror på att några träd saknas.
Träddiameter brösthöjd:	0,6 – 0,9 meter
Trädhöjd:	6 – 20 meter (Ett träd är 6 meter, de andra runt 20 meter)
Antal träd:	16 st
Allétyp:	Trädrad
Trädart:	Bohuslind (*Tilia platyphyllos)*
Avstånd till vägkant:	1 meter

Historisk sträckning:	år 1812	320 meter almallé
	År 1912	320 m alm + 300 m lind = 620 meter
	År 2006	300 meter lindrad

Trädens skick:
De flesta träden verkar vara i bra form. Ett par stycken savar ganska mycket. Allén är inte komplett med alla ursprungliga träd.

Tidigare vidtagna åtgärder:
Träden har varit hamlade vid 2 och 5 meters höjd. Sista hamlingstillfället kan eventuellt varit samtidigt med lindarna i parken, det vill säga i mitten av 1900-talet.

Skötselbehov:
Underhållsbeskärning.

Alléns betydelse:
Denna trädrad kantar Barsebäcks bys huvudväg som leder till godsets södra infart. Lindarnas ålder är svår att avgöra men med stor sannolikhet planterades de i slutet av 1800-talet som en förlängning av almallén. Troligtvis har det aldrig varit en allé med träd på båda sidor om vägen. Idag står lindarna själva, skilda från godset i och med att almarna försvann. Raden tillhör inte längre godset men har förstås stor betydelse för byn.

Alléns målpunkter:
Riktningen är mot slottet men trädraden når inte ända fram. Då mer bebyggelse har tillkommit syns slottet inte heller härifrån.

Kulturhistorisk klass: C – Rest av allé.

Biotopvärdeklass: M – Träd med vissa håligheter.

Nr 2, Norra allén

Figur 22 Oxelrad
Figur 23
Förklaringar: Röd – plant 1800-tal, bevarad.
Orange – plant 1800-t, idag borta.
Grön – plant 1700-t, idag borta.

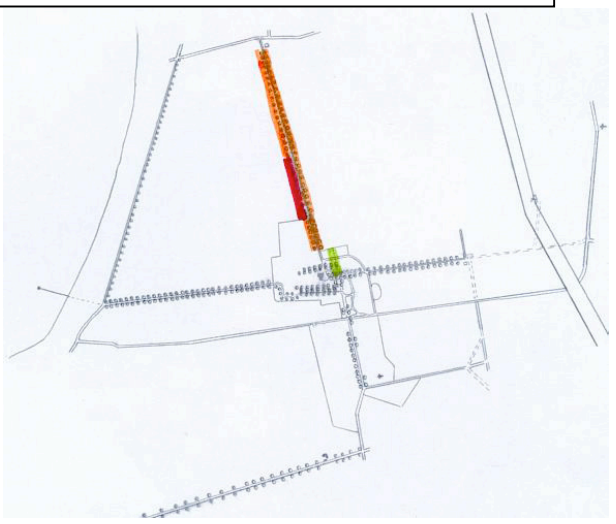

Sträckning:	Mellan slottet och Barsebäcksgolfklubb, före detta Lundåkragården.
Allélängd:	390 meter
C-c avstånd:	11 – 12 meter
Träddiameter brösthöjd:	ca 60 cm
Trädhöjd:	10 – 12 meter
Antal träd:	24 stycken
Allétyp:	Enkel trädrad idag. Var i sin helhet en dubbelsidig allé som kartan visar.

Trädart: Oxel (*Sorbus intermedia*)
Trädavstånd vägkant: 2 meter

Historisk sträckning:	år 1812	100 meter, alm. Annan sträcka än idag.
	år 1912	1150 meter, oxel
	År 2006	390 meter, oxel

Trädens skick:
Träden är märkta av hög ålder. Alla är mer eller mindre savande med avskalad bark och många döda grenar. Trädraden är en rest av en längre och dubbelsidig allé. Ett par luckor i raden finns.

Tidigare vidtagna åtgärder:
Övervägande delen av oxlarna har dött av ålder och är borttagna.

Skötselbehov:
Det är stor fara för nedfallande grenar.

Planteringsbehov:
Träden behöver bytas ut inom en snar framtid. Resten av allén bör nyplanteras i hela sin ursprungliga sträckning.

Alléns betydelse:
Oxelallén har stor betydelse. Den planterades med stor sannolikhet på 1880-talet och det är den enda av alléerna som fortfarande används som infartsväg till slottet. Kulturhistoriskt är allén den som sammankopplade slottet med Lundåkragården, som ingick i ägorna fram till mitten av 1900-talet. Idag ligger Barsebäcks golfbana där. I det vackra landskapet runt en av Sveriges förnämsta golfbanor, slottet och havet ”behövs” dessutom en exklusiv allé rent estetiskt.

Alléns målpunkter:
Slottet och Barsebäcks golfbana.

Kulturhistorisk klass: B – Allérest men med mycket stort återskapningsvärde.

Biotopvärdeklass: H – Äldre savande träd med håligheter.

Nr 3, Östra allén

Figur 24 Västra vägen med allén längst bort.
Figur 25 Grön – plant 1700-t, idag borta.
Rosa - nyplant

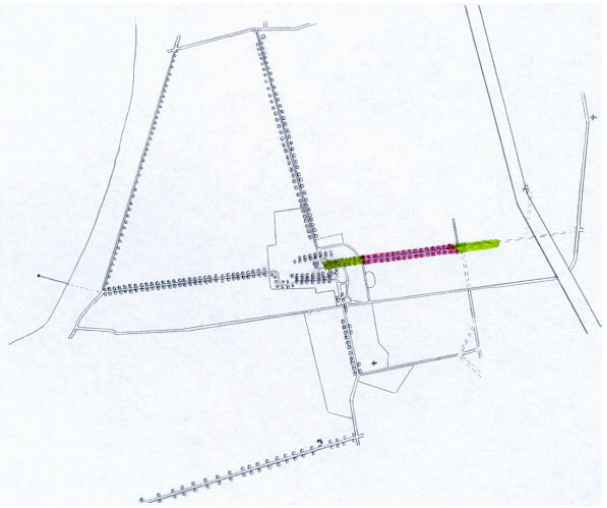

Sträckning:	Anläggningsgränsen i öster till där vägen svänger till en avstjälpningsplats i ett växtbestånd.
Allélängd:	550 meter
C-c avstånd:	11 meter (Troligtvis 6 meter ursprungligen)
Träddiameter brösthöjd:	4 – 15 cm
Trädhöjd:	1,5 - 4 meter
Antal träd:	ca 110 st
Allétyp:	Tvåsidig
Trädart:	Lind (*Tilia sp*)
Trädavstånd vägkant:	1,5 meter (7 meters bredd)

Historisk sträckning:	år 1812	1000 meter, alm
	år 1912	750 meter, alm
	År 2006	550 meter, lind

Trädens skick:
Allén är nyplanterad och de flesta ser välmående ut men ganska ojämnt växande. Ett par stycken har dött. Allén är i stort behov av tillsyn. Rotskott och ogräs har vuxit upp. Trädstöden har stått kvar för länge och uppbyggnadsbeskärning är av nöden.

Tidigare vidtagna åtgärder:
Lindar har ersatt almarna från slutet av 1700-talet. Nyplanteringen skedde år 1999 (Hamilton, epostkorr 20060303).
Planteringsavstånden mellan almarna var förmodligen 6 meter mellan träden och 6 meters bredd över vägen. Lindarna är satta med 11 meters mellanrum.

Skötselbehov:
Uppbyggnadsbeskärning samt ogräsrensning och borttagning av rotskott.

Planteringsbehov:
Några döda träd behöver ersättas inom det snaraste, för att inte komma för långt efter i storlek.

Alléns betydelse:
Kulturhistoriskt mycket viktig som en del av den ursprungliga allmänna vägen och infarten till godset. Almallén planterades omkring 1760-talet.

Alléns målpunkter:
Slottet och – ingenting. Motorvägen har, sedan 1957 (Andersson, samtal 20060304), skurit av den ursprungliga vägen till Hofterup.

Fysiska objekt som påverkar allén:
Motorvägen.

Kulturhistorisk klass: B – Viktig allé.

Biotopvärdeklass: L – Yngre friska träd.

Nr 4, Västra allén

Figur 26 Västra almallén
Figur 27
Förklaringar: Mörkgrön – plant 1700-t, bevarad.

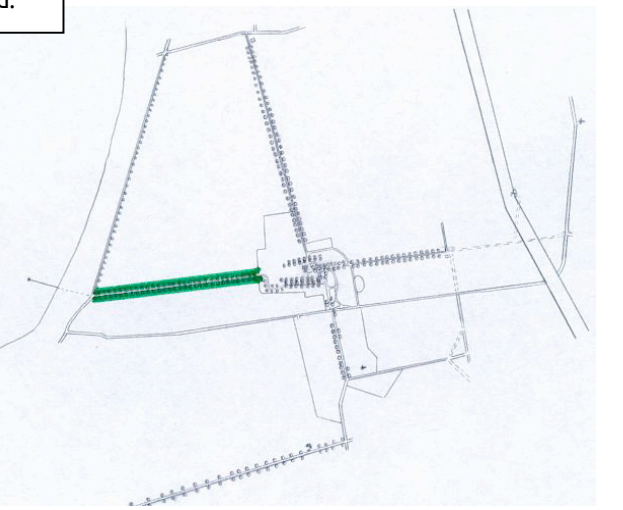

Sträckning:	Slottet till sjövägen 200 meter från havet
Allélängd:	1000 meter
Allébredd:	6 meter
C-c avstånd:	6 meter
Träddiameter brösthöjd:	30 - 80 cm
Trädhöjd:	15 meter
Antal träd:	ca 130 st
Allétyp:	Tvåsidig

Trädart: Skogsalm (*Ulmus glabra*)

Historisk sträckning:		
	år 1812	1000 meter, alm
	år 1912	1000 meter, alm
	År 2006	1000 meter, alm

Trädens skick:
Träden är döda eller halvdöda med almsjuka och väldigt många träd saknas. De har håligheter och naken ved.

Tidigare vidtagna åtgärder:
Många träd är redan borttagna.

Planteringsbehov:
Hela allén bör nyplanteras snarast.

Alléns betydelse:
En mycket viktig allé både historiskt och landskapsestetiskt sett. Den var fram till mitten av 1900-talet, tillsammans med östra allén, den allmänna vägen och en av infarterna till godset. Idag används den inte men är ett mycket viktigt inslag i landskapsbilden.

Alléns målpunkter:
Havet och slottet.

Kulturhistorisk klass: A – Mycket viktig allé.

Biotopvärdeklass: H – Äldre savande träd med håligheter och röta.

Nr 5, Länken mellan östra och västra allén, genom parken

Figur 28 Almarna till vänster parallellt med lindarna.
Figur 29
Förklaringar: Mörkgrön – plant 1700-t, bevarade
Ljusgrön – plant 1700-t, idag borta.

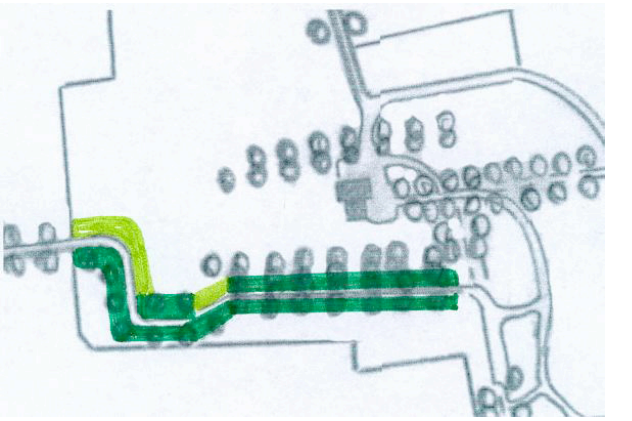

Sträckning:	Den är en fortsättning på västra allén. Allén svänger och går sedan längs med södra långsidan av parken, utanför lindallén.
Allélängd:	400 meter
Allébredd:	6 meter
C-c avstånd:	6 meter (Luckor finns då flera träd saknas)
Träddiameter brösthöjd:	30 – 80 cm
Trädhöjd:	15 meter
Antal träd:	ca 80 st
Allétyp:	Tvåsidig
Trädart:	Skogsalm (*Ulmus glabra*)

Historisk sträckning:	år 1812	400 meter, alm
	År 1912	400 meter, alm
	År 2006	400 meter, alm

Trädens skick:
Träden är döda eller halvdöda med almsjuka och flera träd saknas. De har håligheter och naken ved.

Tidigare vidtagna åtgärder:
Några träd är redan borttagna.

Planteringsbehov:
Hela allén bör nyplanteras.

Alléns betydelse:
En viktig allé historiskt sett. Den kopplade tidigare ihop västra och östra allén då det fram till mitten av 1900-talet gick att köra rakt igenom godset. Idag används den troligen mest för promenader i parken.

Alléns målpunkter:
Vid västra alléns början och tar slut vid magasinet.

Kulturhistorisk klass: B – Viktig allé.

Biotopvärdeklass: H – Äldre savande träd med håligheter och röta.

Nr 6, Norra Lindallén i parken

Figur 30 Norra lindallén
Figur 32
Förklaringar: Mörkgrön – plant 1700-t, bevarade
Röd – plant 1800-t, bevarade

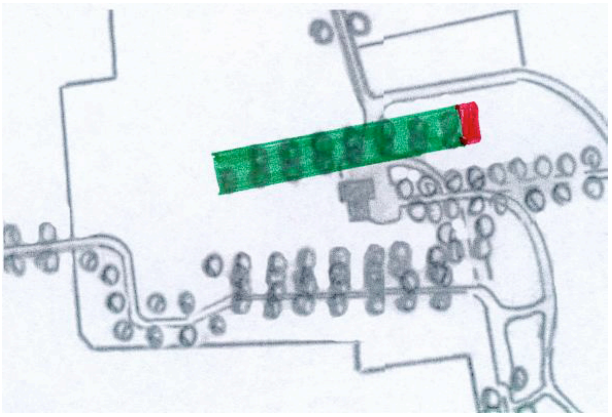

Sträckning:	Längs med norra långsidan av parken.
Allélängd:	220 meter
C-c avstånd:	6 meter
Träddiameter brösthöjd:	40 – 100 cm
Trädhöjd:	ca 25 meter
Antal träd:	73 st. Inklusive 4 lindar som tillkommit senare som en förlängning av allén mot öster.
Allétyp:	Tvåsidig
Trädart:	Parklind (*Tilia x europaea*) klon: C4 (Se under rubrik ”Barsebäcks lindar” s 54)
Allébredd:	6 meter

Historisk sträckning:	år 1812: Ingick sannolikt i ett kvadratiskt mönster av alléer. (Se Barnekows ritning, figur 10.) år 1912: Mönstret är uppmjukat. 220 meter av den ursprungliga lindallén är kvar. (Se figur 15.) År 2006: 220 meter, lind

Trädens skick:
Åldriga men i ganska gott skick. Alla savar mer eller mindre framför allt från beskärningsstället på 8 meters höjd. Någon enstaka avbruten gren hänger ner.

Tidigare vidtagna åtgärder:
Lindarna har blivit hamlade på 2, 5 och 8 meters höjd. Den första hamlingshöjden i sin ungdom och 8 meter på 1950-talet. Någon gång däremellan, från okänd tidpunkt och troligen fram till slutet av 1800-talet, blev de hamlade på 5 meters höjd.

Skötselbehov:
Underhållsbeskärning

Planteringsbehov:
Inte än. Lindarna kan förmodligen leva i 100 år till.

Alléns betydelse:
Den tillsammans med den andra lindallén betyder allt för hela anläggningen och dess historia. De visar den historiska utformningen av de inre och yttre vallgravarna och av trädgården från slutet av 1700-talet då det mesta i parken planterades och anlades (se figurerna 9 och 10 s 18). Mycket är idag borta men tack vare alléerna och en gnutta fantasi går det att urskilja hur det såg ut och var format. Av Gustav Davids stora verk är det endast några mäktiga träd och dessa mycket betydelsefulla lindar kvar.

Alléns målpunkter:
Inga speciella.

Kulturhistorisk klass: A – Oerhört viktig allé.

Biotopvärdeklass: H – Äldre savande träd med håligheter och röta.

Allé 7, Södra Lindallén i parken

Figur 32 Södra linallén
Figur 33
Förklaringar: Mörkgrön – plant 1700-t, bevarad.

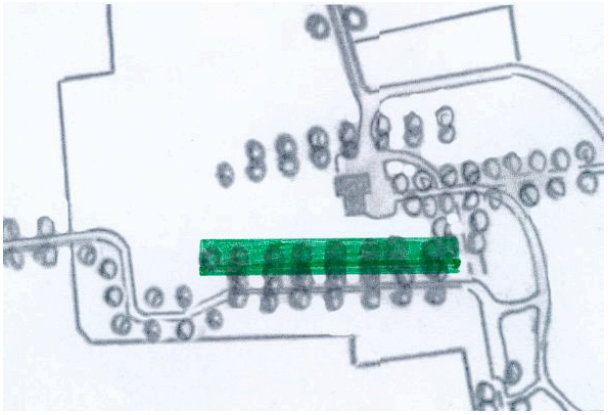

Sträckning:	Längs med södra långsidan av parken.
Allélängd:	220 meter
C-c avstånd:	6 meter
Träddiameter brösthöjd:	40 – 100 cm
Trädhöjd:	ca 16 meter
Antal träd:	67 stycken. Inklusive 4 nyare (av annan sort?) som planterats senare, när är ovisst, som ersättning för utgångna träd.
Allétyp:	Tvåsidig
Trädart:	Parklind (*Tilia x europaea*) klon: C4. (Se under rubrik ”Barsebäcks lindar” s 54)
Allébredd:	6 meter

Historisk sträckning:	år 1812	Lika som nr 6, Norra lindallén
	år 1912	”
	År 2006	”

Trädens skick:
Lindarna är i betydligt sämre skick än i föregående lindallé (nr 6). Flera träd har mycket stora håligheter. Halva träd är i ett par fall borta eller har dött. Alla de riktigt dåliga träden, utom ett, står i raden närmast vallgravsresterna.

Tidigare vidtagna åtgärder:
Hamlade vid 2, 5 och 8 meters höjd.

Skötselbehov:
Översyn. Markvård i form av dränering. (Se under rubriken ”Södra lindalléns markproblem” s 51)

Planteringsbehov:
Föryngring kommer troligen att behövas inom 50 år.

Alléns betydelse:
Tillsammans med norra lindallén har den mycket stor betydelse för parken. (Se under föregående lindallé, nr 6)

Alléns målpunkter:
Inga.

Kulturhistorisk klass: A – Oerhört viktig allé.

Biotopvärdeklass: H – Äldre savande träd med stora håligheter och röta.

Några viktiga landsvägsalléer i godsets närhet

Allé 8

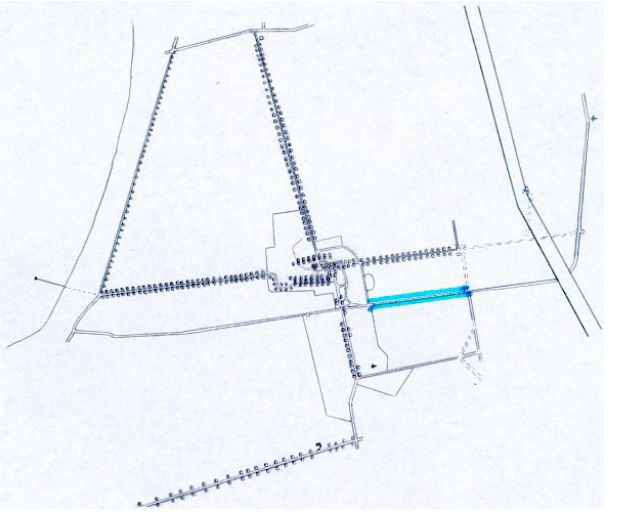

Figur 34 Nyplanterad oxelallé
Figur 35
Förklaringar: Blå – ny allé.

Sträckning:	Från Barsebäcks by och en bit av nya Hofterupsvägen .
Allélängd:	600 meter
C-c avstånd:	9 meter
Träddiameter brösthöjd:	ca 5 cm
Trädhöjd:	1,5 – 2 meter
Antal träd:	ca 130 st
Allétyp:	tvåsidig
Trädart:	Oxel (*Sorbus intermedia*)
Trädavståndavst vägkant:	1 meter

Historisk sträckning:	år 1812	-
	år 1912	-
	År 2006	600 meter

Ansvaret för allén ligger hos vägverket.

Alléns betydelse:

Vägen har tagit över allé nr 3s funktion som trädkantad allmän väg.

Kulturhistorisk klass: B – Viktig allé.

Biotopvärdeklass: L – Yngre friska träd.

Allé 9

Figur 38 Ny oxelrad med äldre bokar.

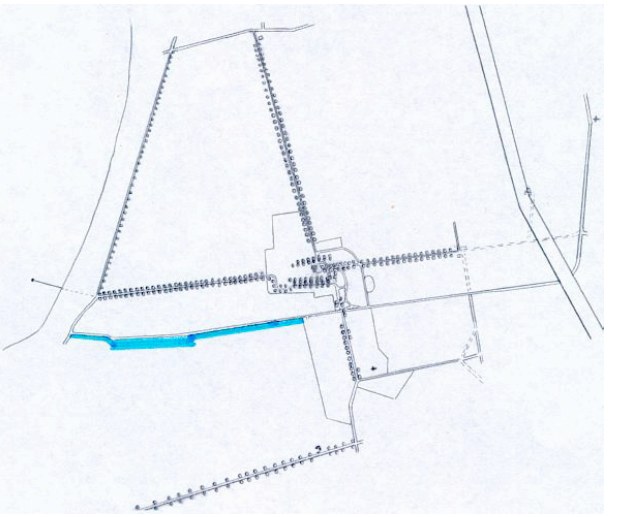

Figur 39
Förklaringar: Blå – plant efter 1912

Sträckning:	Från Barsebäcks by till Havet och Sjöbo saltsjöbad.
Allélängd:	ca 1400 meter (inkl bokarna)
C-c avstånd:	9 meter mellan oxlarna. Bokarna står tätt och ojämnt. Mellan 1 och 4 meter.
Träddiameter brösthöjd:	ca 5 cm (Oxlarna)
Trädhöjd:	1,5 – 2 meter (Oxlarna)
Antal träd:	ca 110 oxlar
Allétyp:	Trädrad. Mitt i oxelraden, på en sträcka av ca 400 meter, står en rad med högväxta äldre bokar. Ibland står de i dubbla led, fast på en och samma sida av vägen. Sträckan är den där järnvägen och vägen gick parallellt enligt kartan från år 1915. (Se bilaga 3)
Trädart:	Oxel (*Sorbus Intermedia*), Bok (*Fagus sylvatica*)
Trädavst från vägkant:	1 meter

Historisk sträckning:	år 1812	-
	år 1912	-
	År 2006	1000 m oxel + 400 m bok = 1400 meter

Ansvaret för allén ligger hos vägverket.

Alléns betydelse:
Fortsättning på allé 8.

Kulturhistorisk klass: C – Relativt viktig trädrad.

Biotopvärdeklass: L – Yngre till medelålders träd.

Allé 10

Figur 38 Pilerad vid havet.

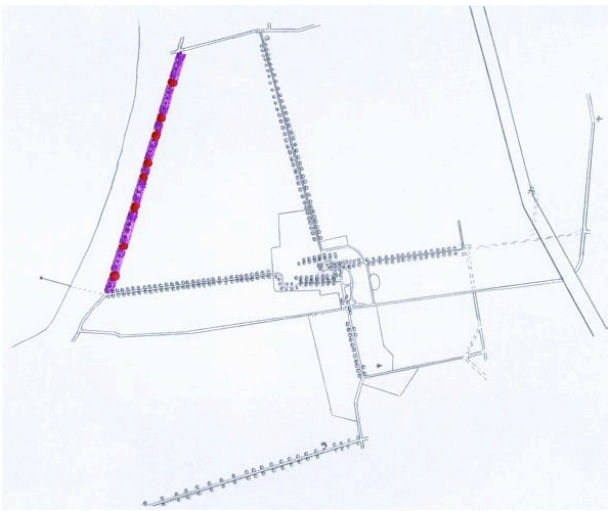

Figur 39
Förklaringar: Röd och lila – Äldre träd från 1800-t och nyplanterade står blandade.

Sträckning:	Längs med sjövägen.
Allélängd:	1430 meter
C-c avstånd:	22 meter
Träddiameter brösthöjd:	2 – 30 cm
Trädhöjd:	1,5 – 3 meter
Antal träd:	ca 65 st
Allétyp:	Trädrad
Trädart:	Pil (*Salix ps*)
Trädavst från vägen:	1 meter

Historisk sträckning:	år 1812	-
	år 1912	1430 meter, pil
	År 2006	1430 meter, pil

Ansvaret för allén ligger hos vägverket.

Alléns betydelse:
Landskapsestetiskt viktig. Ramar in godsets närmaste ägor. De planterades i slutet av 1800-talet, troligtvis för att skydda åkermarken från vindarna.

Kulturhistorisk klass: B – Viktig allé.

Biotopvärdeklass: M – En del träd är gamla med håligheter och röta. De flesta är yngre friska träd.

Allé 11

Figur 40
Pilerad mellan Hugodal och Barsebäcks hamn.

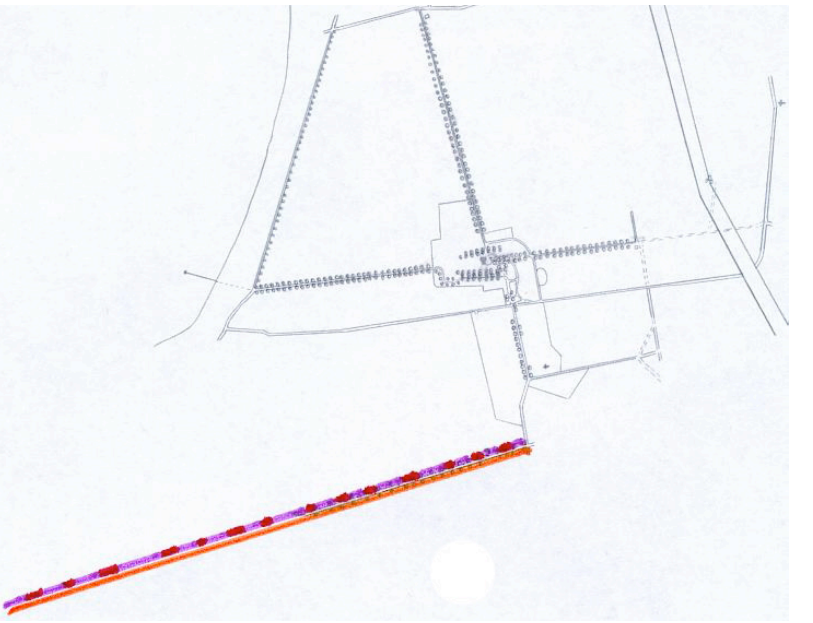

Figur 41
Förklaringar:
Orange – plant 1800-t, idag borta
Röd och lila - Äldre träd från 1800-t och nyplanterade står blandade.

Sträckning:	Från Hugodals gård till Barsebäcks hamn.
Allélängd:	ca 3000 meter
C-c avstånd:	7 meter mellan ursprungsträden, 14 meter mellan de nyplanterade.
Träddiameter brösthöjd:	4 – 30 cm
Trädhöjd:	ca 3 meter
Antal träd:	ca 250 st
Allétyp:	Trädrad
Trädart:	Pil (*Salix sp)*
Trädavs från vägen:	4 meter

Historisk sträckning:		
	år 1812	-
	år 1912	3000 meter, pil
	År 2006	3000 meter, pil

Ansvaret för allén ligger hos vägverket.

Alléns betydelse:
Landskapsestetiskt viktig. Ramar in godsets närmaste ägor.

Kulturhistorisk klass: B – Viktig allé.

Biotopvärdeklass: M – En del är gamla med håligheter och röta. De flesta är yngre friska träd.

Värdebeskrivning

Idag är stora delar av allésystemet trasigt och har ett stort behov av restaurering.

Nr 1, Södra allén

Värdet på den kvarvarande trädraden ser kanske inte så högt ut för godsets del. Den är dock historiskt en av infartsvägarna till slottet. Träden som finns kvar planterades med lind omkring 1880-talet som en enradig förlängning av den ursprungliga almallén från slutet av 1700-talet. Idag tillhör marken inte godset men allén har ett stort värde som den centrala byvägen som dessutom kopplar ihop byn med godset.

Nr 2, Norra allén

Allén som sammanband godset med Lundåkragården (nu golfbana) är idag trasig. En vacker trädrad av oxel från slutet av 1800-talet, finns kvar på en sträcka men kommer inom en snar framtid att dö ut. Bortsett från oxlarna är detta inte längre någon allé. Ungträd har frösått sig på någon sträcka och syréner kantar en annan. Vägen är till stor del kantad av blandade träd och buskbestånd av al, asp och fläder.

Allékänslan som en gång funnits är borta. Vägen används privat till slottet och har som målpunkt slottet och i andra änden Barsebäcks golfklubb. Många människor passerar vid golfbanan och dess vackra miljö. Vägen till slottet misspryder det i övrigt mycket vackra landskapet. En fulländad allé hade varit mycket värdefullt både kulturhistoriskt och landskapsestetiskt.

Nr 3, Östra allén

Värdet är högt, trots att alla de gamla almarna är nedtagna och den före detta genomfartsvägen är avskuren av motorvägen. Allén betyder trots detta mycket. Landskapsestetiskt och framförallt kulturhistoriskt behövs den nya uppväxande allén. Ända sedan slutet av 1700-talet har den, tillsammans med andra alléer, markerat slottets läge. Lindar blev planterade år 1999 (Hamilton epostkorr 20060303), dock inte på hela den ursprungliga sträckan och tyvärr inte heller på det avstånd som var det ursprungliga. Idag används vägen endast av jordbruksmaskiner.

Nr 4, Västra allén

Allén har ett mycket högt autenticitetsvärde. Den har kvar både sträckning och träd sedan 1700-talet, då den planterades. Målpunkter är slottet med dess trädgårdssida och i andra änden havet. Almarna är idag döda. Allén måste utan tvekan bevaras både ur kulturhistoriskt och landskapsestetiskt perspektiv. Vägen används inte längre.

Nr 5, Länken mellan östra och västra allén, genom parken

Allén har ett högt kulturhistoriskt värde. Den tillkom sannolikt efter Carl Hårlemans förslag från 1740-talet, precis som lindalléerna. Den står lite undanskymd vid kanten av ett trädbestånd. Ursprungligen stod två almalléer längs med trädgårdens långsidor. Idag finns bara denna södra allé bevarad.

Figur 42
Carl Hårleman (1700 – 1753)

Nr 6 och 7, Lindalléerna i parken

Dessa har mycket högt autenticitetsvärde. Alléerna känns som en lika stor del av slottet och parken som ätten Hamilton. De har bestått ända sedan den första greve Hamilton på Barsebäcks gods planterade dem efter Hårlemans (se figur 42) plan från 1740-talet. De visar parkens ursprungliga form och uppbyggnad. Hade de försvunnit hade parken slätats ut till oigenkännlighet. Dessa måste utan tvivel bevaras. Lindarna bör få stå och åldras med behag så länge det går. När de sedan ska bytas ut bör så närbesläktade lindar som möjligt ta deras plats.
På samma sätt som grevarna sedan Gustav David Hamilton bytts ut på fideikommisset…

Målsättning

Alléerna ska än en gång hålla samman godsets närmaste ägor och utgöra vackra estetiska inslag i landskapet. Det ska synas att de visar vägen till ett förnämt slott. Endast en av alléerna fungerar idag som infart till slottet. Den ska utgöra en ståndsmässig entré.

De alléer som finns kvar ska bevaras och de som försvunnit ersättas. Artautenticiteten ska bevaras så långt det går och alléerna ska i den mån det är möjligt, ha den ursprungliga sträckningen. Även i framtiden bör målsättningen vara att bevara dessa alléer och att ersätta träden när det behövs.

Åtgärderna ska göras på ett sätt som, så gott det går, även tar hänsyn till de biotopiska aspekterna.

Nr 1, Södra allén

Den trädrad av lind som finns kvar ska helst bevaras. Detta ligger dock inte under godsets ansvar.

Nr 2, Norra allén

Här ska i framtiden stå en rak vacker allé med kontinuitet.

Nr 3, Östra allén

Denna blev nyplanterad år 1999 (Hamilton, epostkorr 20060303) med lind och träden ska, med bättre skötsel än de fått tidigare, växa upp till vackra inslag i landskapet.

Nr 4, Västra allén

Almarna som finns kvar måste tyvärr tas bort och en ny vacker och exklusiv ekallé växer upp i almalléns ställe.

Nr 5, Länken mellan östra och västra allén, genom parken

En ljusgenomsläpplig allé av ask eller ek hade bevarat allén som form, samtidigt som lindallén, som har skymts av almarna, hade fått mer ljus.

Nr 6 och 7, Lindalléerna i parken

De gamla lindarna ska stå kvar och få åldras så länge det går. Den norra allén kan kanske stå kvar uppåt 100 år. Alléerna ska, när det blir dags, föryngras med så närbesläktade lindar som möjligt. De unga lindarna växer upp och tar sina gamla släktingars plats.

DISKUSSIONER KRING ÅTGÄRDER

Dokumentation

Kunskapen om alléer, det vill säga ursprunglig sträckning, längd, funktion, hur de skötts och sett ut och så vidare är ganska dålig i många fall. Reseskildringar och kartmaterial är det som finns att tillgå. Den lilla kunskap som finns är viktig att ta tillvara. Alléerna är inte bara en naturbiotop, som ofta är synen idag, utan framför allt en viktig del av en kulturmiljö som exempelvis, i Barsebäcks fall, ett slottslandskap.

Det kulturhistoriska värdet i de ursprungliga anläggningarna består till stor del av yrkesskickligheten hos arkitekten och trädgårdsmästaren. Växterna behandlades medvetet mot naturen. Varje ingrepp skadar egentligen trädet, ändå lever träd som idag är 300 år gamla. Det handlar om yrkesskicklighet hos trädgårdsmästaren, framför allt när det gäller beskäring. Hur träden behandlades kan lättast ses på de ursprungliga träd som finns kvar i äldre anläggningar. Därför utgör de ett kulturhistoriskt mycket viktigt material. De äldre träd som finns kvar är historiskt autentiska och berättar om anläggningens ursprungliga uppbyggnad, utseende, vård och nyttjande. (Stritzke 1991)

Trädstammar innehåller mycket intressant information och det är viktigt att dokumentera dessa innan de eldas upp eller förstörs på annat sätt. Om stammen klyvs kan grenbildningarna ses och på vilken höjd de finns. Informationen berättar på vilket sätt och när träden blivit hamlade. (Stritzke 1987)
Kunskaperna ska föras vidare till efterlevande.

Bevarande

I skötsellagen paragraf 6a (Länsstyrelsen) finns föreskrifter och allmänna råd om hur alléer ska bevaras (Trellid 1996):

Föreskrifter:
- Alléer av väsentlig betydelse för landskapsbilden får inte tas bort om de kan bibehållas med hänsyn till jordbruksdriften. De bör vid behov förnyas.

Allmänna råd:
- Alléer i jordbrukslandskapet bör bevaras.
- Vid nyplanteringar eller förnyelse av skyddsplanteringar och alléer bör naturligt förekommande busk- och trädarter användas. (Trellid 1996)

Den ursprungliga formen

Träden utgör en av byggstenarna i parken. Valet av art och form hänger ihop med parkens helhet. Vid bevarande av en park, eller rester av en, krävs enligt Klaus Stritzke, att träden bevaras i den ursprungliga formen. Detta gäller både ursprungliga träd och ersättningsträd. (Stritzke 1991)

Då beskärningen har försummats och träden har utvecklat tjocka grenar är det svårt för träden att klara en återföring till ursprungliga former. Arbetena som krävs medför kraftiga ingrepp och risken är stor att träden skadas. (Vollbrecht, föreläsning 20060125)
För att återföra en gammal anläggning, som i många årtionden fått växa fritt, till ursprungsformen kan i flera fall enda lösningen vara omplantering. Denna åtgärd behöver förberedelser några år innan i form av inköp och uppskolning. (Stritzke 1991)

Det finns andra sätt att se på träden än det kulturhistoriska. Klaus Vollbrecht uttryckte sin syn så här: ”Träd är inte historiska – de är levande som vi och har sin tid på jorden.” (Vollbrecht, föreläsning 20060125). Det är svårt att säga emot honom men träden är inte bara individer i en allé, utan även delar av en större kulturhistorisk helhet.

Ett 300 år gammalt träd innehåller mycket historia oavsett om det är hamlat likadant idag som för 300 år sedan eller om det har haft olika utseende genom åren. Ofta har det ändrat utseende på samma sätt som miljön runt omkring har gjort det. Trädets själ har berikats av flera epoker. Detta kan, kanske i ännu högre grad, ses som kulturhistoria. När landskapsparksidealet kom fick exempelvis ofta träden som förut varit hamlade, tillåtelse att växa fritt och naturligt. Om miljön runt omkring förändrats, kan det idag bli fel att återskapa en del av anläggningen till något som inte längre passar in i helheten. Träden bör behandlas som resten av anläggningen.
Klaus Stritzkes metoder kan med fördel användas vid återskapande av en hel anläggning till ursprungsformen eller då ett objekt återskapas för att passa in i en annars kulturhistoriskt bevarad anläggning.

Vid ersättningsplantering av en allé, oavsett om det är med ursprungsarten eller inte, bör ersättningsträden sättas så som ursprungsträden stod för att så må mycket som möjligt behålla det ursprungliga uttrycket (Olsson 2005).

Olika artval för olika alléer bör göras även fortsättningsvis. Detta både ur kulturhistorisk och landskapsbildsmässig synvinkel. Ingen vet heller vilka artspecifika sjukdomar som dyker upp i framtiden. Det som hände almarna kan hända en annan trädart längre fram. Då är det bra om inte 90% av träden består av just den arten!

Tänkbara metoder vid förnyelse av Barsebäcks alléer

Luckföryngring

Idag restaureras ofta gamla alléer genom luckföryngring. Det vill säga att enstaka sjuka eller döda träd tas bort och ersätts med nya unga träd. Detta gör att allén till slut innehåller träd i varierande åldrar och storlek. Det tar många år innan allén ser jämn ut igen, kanske aldrig. Fördelen är att allén hela tiden finns där och inte plötsligt en dag plötsligt försvinner för att ge plats åt nyplantering.

Enligt Daniel Müllers sätt att se (1857), var det olikhet i trädstorlek som var det mest vanprydande hos en allé. Att byta ut ett eller några gamla träd som ingår i en uppvuxen allé, mot ungt material, var inte att tänka på enligt hans sätt att resonera. Han föreskrev följande:

Om ett träd i en allé som anlagts för max sju år sedan dör, kan detta ersättas av ett nytt försigkommet exemplar av samma sort. Detta hinner upp de andra inom ett par år. Är allén äldre än så bör hellre ett träd av en annan snabbvuxen art planteras. Detta kan då inom några år hinna upp de andra.
Form var alltså viktigare än artsammansättning för honom. (Müller 1857)

Jag måste nog tycka att ett träd som har annorlunda växtsätt och form än alla de övriga i allén skulle för mig kännas väldigt malplacerat.

Mellanplantering

Daniel Müller skriver att när en allé börjar bli gammal bör hela allén fällas och nya unga träd planteras. De ska då planteras i mellanrummen mellan de gamla trädgroparna. Det bästa är om de planteras ett par år innan de gamla fälls, så att de hinner etablera sig innan de andra tas bort. (Müller 1857)

Denna beskrivna mellanplanteringsmetod är av tradition ofta använd. (Stritzke 1995)

För att de nya träden ska få tillräckligt med ljus, är det en fördel om de gamla skärs tillbaka så nära det gamla hamlingsstället som möjligt. Sedan kan plantering av de nya träden göras i planteringsgropar mellan dem. Ett par år senare kan kronorna än en gång behöva beskäras för att skapa mer utrymme för de nya individerna. (Stritzke 1995)

Föryngring av lindar från stubbskott

En intressant metod vid föryngring av lindar äldre än 100 år är att använda stubbskott. (Bengtsson, intervju 20060117) Linden som växer upp får exakt samma gener som den gamla. Detta är en stor fördel speciellt om de ursprungliga lindarna i allén är fröförökade och därför har inbördes olika gener. Genom stubbskottsföryngring bevaras hela den kompletta genetiska mångfalden. Nackdelen är att det nya skottet inte alltid växer upp mitt i stubben. Det nya trädets position kan avvika något från det ursprungliga.

Metoden går till så här (Bengtsson, epostkorr 20060207):

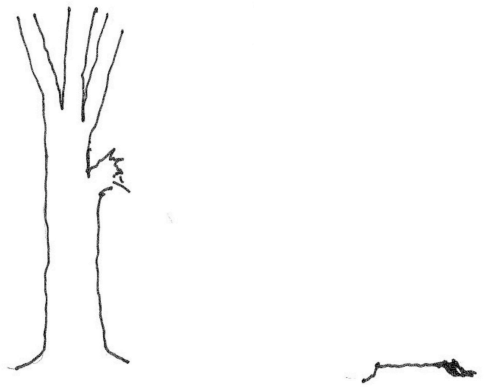

Figur 43 och 44
1. Fällningen av det gamla trädet ska ske så nära marken som möjligt, för att det nya trädets förankring ska bli så bra som möjligt.

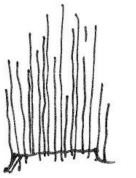

Figur 45
2. En mängd stubbskott kommer att utvecklas och nå 50 – 100 cm i längd efter en säsong.

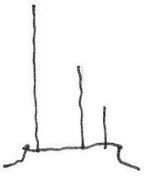

Figur 46
3. Efter första växtsäsongen, under vintern, gallras ett huvudskott samt två reservskott fram. De sparade skotten ska helst vara förankrade så nära marken som möjligt. De andra klipps så nära stubben som möjligt. Skydd mot vilt kan behövas.

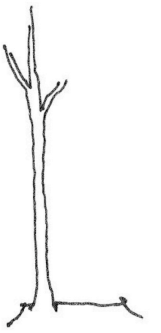

Figur 47
4. Efter fem år är stammen 15 – 20 cm i omfång en meter över marken. Övriga skott tas bort. Trädet har nu utvecklat egna rötter som söker sig ner genom den multnande stubben.

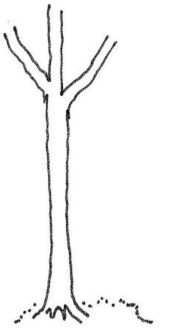

Figur 48
5. Tio år senare är stammens omfång 30 – 40 cm. Det motsvarar storleken på vad en ung lind, planterad vid fällningstillfället, hade varit. Resterna av stubben har så gott som försvunnit.

Markvård

Ett sätt att hjälpa gamla träd att hålla sig friska längre och därför skjuta upp dagen då ersättningsträd behövs, är att vårda marken väl. Vården ska utföras innan brist- eller sjukdomssymptom visar sig. Markstrukturen spelar mycket stor roll för trädets välbefinnande. Porös markstruktur är den bästa förutsättningen för god vatten- och syrebalans. Den bästa metoden för att gynna markgenomluftningen är att ha en öppen

markyta under träden. Detta kan ordnas genom årlig markberedning, plantering under kronan eller mulching. (Stritzke 1986)

Södra lindalléns markproblem

Den södra lindallén på Barsebäck har ett speciellt markproblem. Träden står bara ett par meter från den igenväxta yttre vallgraven. Resterna av den består av en ganska grund nersänkning. Vattnet har ingenstans att ta vägen utan sprider ut sig i marken runt omkring. Där rötterna spridit ut sig är idag blött. De lider troligtvis i mycket hög grad av syrebrist. (Se figur 49 och 50)
Några av lindarna är i mycket dåligt skick. När lindarna planterades fungerade vallgravarna som dränering. Idag finns ingen dränering alls. Oavsett om valet blir att behålla de gamla lindarna ett tag till eller om nya ska planteras, måste något göras åt marken. Annars kommer ingetdera att lyckas.

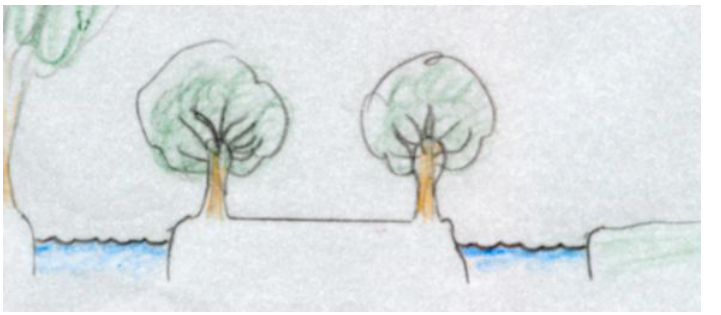

Figur 49
Ca år 1850. Lindallén stod med en vallgrav på varje sida. Gravarna fungerade som dränering.

Figur 50
År 2006. Den inre vallgraven är sedan länge igenfylld. Den yttre har sakta vuxit igen. Nu har vattnet ingenstans att ta vägen. Det sprider ut sig i marken, som idag därför är blöt.

Hamling/Formbeskärning

Historiskt användes hamling för att skörda bland annat kreatursfoder och virke från träden. I slottsanläggningar användes metoden främst för att forma träden arkitektoniskt.

Enligt Müller (1857) skulle lind topphuggas och grenhuggas vart sjätte år i juli eller augusti. Det gick till så här:
Vid avverkningen skulle vass yxa eller bättre en såg användas. Topphuggningen gjordes första gången 4 – 5 alnar (ca 1,5 meter) över marken. Andra gången togs grenarna och av varje

gren lämnades ett helt litet stycke. Vid grenhuggningen togs alla grenar och kvistar tätt intill stammen och endast toppen kvarlämnades. Efter sex år var såren överväxta och nya grenar hade vuxit ut och kunde åter grenhuggas. Om man efter avverkningen strök på tjära blandad med kolstybbe på såren, levde trädet längre och växtligheten blev yvigare. Senare i samma skrift står det att kronan avverkades vart tredje år på lind och att den väl tål klippning. (Müller 1857)

Müllers erfarenhet är bra att ta vara på, om hamling blir aktuell av de nya lindarna som en dag ska ersätta de gamla.

Hamling eller formbeskärning ska påbörjas när trädet är ungt. Hamling av gamla grovvuxna träd, kallas stympning. Ett stympat träd utvecklar rötskador som förkortar dess liv avsevärt. Dessutom får det ofta ett fult kvastliknande växtsätt efter beskärningen. (Vollbrecht 2003)

Unga träd kan klippas utan att ta skada då sårytorna blir obetydliga. Hamling ska ske vart annat eller vart tredje år. Detta kan sedan ske kontinuerligt under hela trädets liv. När de blir äldre och vitaliteten minskar, beskärs träden med längre intervaller. (Vollbrecht 2003)

De alternativa åtgärder som finns för träd som stått tiotals år utan beskärning är: säkerhetsbeskärning, krongallring, kronreducering eller fällning med efterföljande nyplantering. Till detta kommer alltid markvård. (Stritzke 1995)

Uppbyggnadsbeskärning av alléträd

Alléträd behöver oftast hjälp med att utveckla en genomgående stam. Uppbyggnadsbeskärning bör göras varje år de första tio åren. Därefter görs det vart annat till vart femte år, beroende på trädart. Lind behöver exempelvis beskäras ofta och ek mindre ofta. (Vollbrecht 2003)

Vuxna alléträd ska vara grenfria till en höjd av 5 – 6 meter. Genom beskärning ska utvecklingen av kronans toppskott främjas. I takt med trädets höjdtillväxt, avlägsnas de nedre grenarna. Innan detta görs ska trädet ha kommit igång ordentligt och ha en bra stamgrovlek. Grenarna ska dock inte ha hunnit bli för grova. (Vollbrecht 2003)

Växtmaterial för Barsebäcks alléer

De aktuella trädarterna enligt förslag på bevarandeplan för Barsebäck är lind, ek, oxel och ask. De presenteras närmare här:

Lind (*Tilia sp*)

Lind är liksom alm stora träd med mörka kronor. De visar att vägen leder till något betydelsefullt. (Gustavsson 1994)
Om lind och dess krav kan allmänt sägas att de vill ha måttligt fuktig jord. De är ganska skuggföredragande fast vill ha lite ljus. Vindfördragsamhet är god men de växer dåligt i hård och beständig vind. Lindar kan bli upp mot 1000 år gamla. (Müller 1857)
Detta faktorer skiljer sig något mellan olika lindarter. De vanligast förekommande arterna i Sveriges gamla lindalléer är:

Tilia cordata – skogslind
Tilia platyphyllos – bohuslind
Tilia x europaea – parklind. Hybrid mellan T cordata och T platyphyllos.

Lind är lättplanterad i sina första 10 år därför att den fram till dess har korta och tuviga sidorötter och ingen pålrot. Unga lindar vill ha lite skugga och behöver stå tätt för att bilda raka fina stammar. (Müller 1857)

Unga kvistar kommer ofta kring rötterna som kan användas till nya träd. En stam kan huggas av och sedan kommer nya telningar och år efter år kan avläggare göras. (Müller 1857)

Parklind (Tilia x europaea)

Som prydnadsträd är parklinden det mest använda. Allmänt växer trädet snabbt och med regelbundet växtsätt. Det blir högt och med smal krona. Det har en stark avsöndring av honungsdagg. (Müller 1857) Lindarna i Barsebäcks alléer består av en sorts parklind som kallas Holländsk lind.

Holländsk lind

Holländsk lind kallades enligt Müller för *Tilia europea* 'Grandifolia'.
Den vill ha ganska skyddat läge och producerar sig ymnigt ur stubben. (Müller 1857)

Holländsk lind fanns i hela Europa på 1600-talet och importerades från Holland.
Förökning har resulterat i sex olika klongrupper, planterade i Sverige innan år 1800.
Klongrupperna är onamnade men bokstaverade A – F och numrerade inom grupperna. De olika grupperna reagerar olika på beskärning, delvis beroende på de genetiska variationerna. Detta är viktigt att känna till när metod väljs för restaurering av gamla lindplanteringar. Jämte trädgårdshistoria är lindbiologi en mycket viktig kunskap vid restaurering. (Bengtsson 2005)

Barsebäcks lindar

I gruppen C, Ibland kallade 'Zwarte Linde', finns fyra kloner som är förökade genom avläggare och två som är fröförökade. Grupp C är vanligt förekommande i Sverige. Jämförelsevis med grupp A, som också är vanlig i Sverige, producerar de betydligt mindre rot- och stamskott. De producerar istället mer i toppen och där beskärning gjorts. (Bengtsson 2005)

Lindarna i Barsebäcks lindalléer, tillhör den klongrupp av Holländsk lind som kallas C4. Den är en av två grupper av fröhärkomst. De användes runt år 1770 och planterades, vad man känner till, på Övedskloster samt i och runt Oslo och Köpenhamn. (Bengtsson 2005) På Viderup och Barsebäck har den uppenbarligen också planterats. (Bengtsson 20060117)

Jämfört med andra sorter av parklind blir C4 något högre, omkring 25 – 30 meter. De har rundad krona och grå bark. (Bengtsson 2005)

De fröförökade lindarna varierar mycket litet i morfologisk karaktär. Då träden är fröförökade skulle varje träd i en allé behöva reproduceras för att bevara hela den genetiska mångfalden. Förökning genom rotskott från Barsebäcks lindar är fullt möjligt. (Bengtsson 20060116).

Övedsklosters lindar planterades omkring år 1770 det vill säga ungefär samtidigt som lindalléerna i parken på Barsebäcks gods. Övedsklosters lindar är mer dokumenterade än Barsebäcks. Det finns uppgifter om att Hans Ramel, greve på godset vid tiden, beställde 4000 stycken alléträd från Holland år 1776. (Ahrland 1995) Kanske var Barsebäcks lindar bland dem? (Se under rubriken "Hans Ramel på Övedskloster".)

Rune Bengtsson förökade år 1995 upp 500 avkommor av Övedsklosters lindar via rotskott. Några planterades i Alnarpsparken och några såldes till Tönnersjö Plantskola i Halmstad för fortsatt förökning. (Bengtsson, intervju 20060117) Idag finns avkommor till försäljning under namnet *Tilia x europaea* 'Övedskloster'. De finns i storlek upp till 25 – 30 i stamomfång. (Jauhianien, epostkorr 20060202)

Ek (*Quercus sp*)

Eken har inte förut funnits i Barsebäcks alléer men är en intressant ersättare för alm, med sin kraktfullhet.

Ek uttrycker exklusivitet (Gustavsson 1994). Eken är liksom Linden ett bra ersättningsträd för alm i många fall. Den blir ungefär 25 meter hög.

Att eken inte var vanlig förr berodde med stor sannolikhet på att eken tillhörde kronan. Man planterade alltså i så fall ett träd som man inte själv ägde och kunde inte avverka och använda sig av råvaran. Det är ganska självklart att eken knappast sågs som ett alternativ. Idag är rollerna ombytta. Eken har blivit ett intressant alternativ och almen, på grund av almsjukan, tyvärr högst ointressant.

Eken är salt- och vindtålig och en bra stormbrytare. Den är också mycket långlivad (Bengtsson 1996). I Sverige finns två inhemska ekar: Skogsek (*Quercus robur*) och Bergsek

(*Quercus petraea*). Bergseken får en genomgående stam och blir inte så vid som skogseken. På så vis lämpar den sig bättre till alléträd än skogseken. *Q petraea* är dessutom ännu tåligare än *Q robur* när det gäller utsatta lägen och sämre jord.

Till bergseken nackdel kan sägas att den inte når den höga ålder som *Q robur* är känd för. 200 – 250 år blir den dock (Nitzelius 1958). Lämpliga frökällor av *Q petraea* kan också tyvärr vara svåra att få tag på (Sandberg, epostkorr 20060206).

Skogseken är mer använt som alléträd än bergseken och lätt att få tag på. *Q robur* växer dessutom naturligt i närheten.

Eken kan vara lite svåretablerad men är inte känslig för jordvariationer. När den tagit sig växer den bra och säkert. (Bengtsson 1996)

Eken är ringporig. Detta innebär att den endast transporterar vatten i en årsring. En nyplanterad ek som utsätts för torkstress kan helt sluta växa. När den torkar bildas en mycket tunn årsring, som den nästa år ska använda till vattentransport. Det betyder att den då inte kan ta till sig tillräckligt med vatten (och näring) även om det skulle finnas gott om det. Detta blir lätt en ond cirkel som kan vara mycket svår att bryta. (Sandberg, epostkorr 20060206)

De första åren behöver ungträdet med andra ord gott om vatten. Marken närmast träden ska hållas fri från konkurrerande ogräs. Under den tidiga uppväxten tas grenar bort för att få upp stammen och uppbyggnadsbeskärning behövs för att säkra en genomgående stam men sedan kräver den inte mycket skötsel. Skottrensning behövs dock. (Hadders 2003)

Det är fördelaktigt för en uppväxande ek, som är en sekundärart, med skydd av exempelvis björk, hagtorn eller hassel.

Eken är känslig för skador på stammen. Även detta har med ringporigheten att göra. (Sandberg, epostkorr 200602)

Eken har djupa rötter, vilket gör att den ej är så känslig för jordbearbetning. Den skuggar inte heller grödorna alltför mycket. Ek bör ej planteras med bar rot. För klumpförsedda träd är vårplantering men även sen höstplantering lämplig. (Bengtsson 1996. Hadders 2003)

Eken uppskattas dessutom i särklass av flest antal insekter, mossor och lavar (Hadders 2003). Detta kan vara bra att ta upp vid ansökan om dispens från länsstyrelsen att byta ut almarna.

<u>Oxel (*Sorbus intermedia*)</u>

Oxeln står för det kärva och kustnära (Gustavsson 1994).
Oxeln, *Sorbus intermedia*, växer långsamt och är ett relativt litet träd. Den kan i undantagsfall bli upp till 20 meter hög. Det vanligaste är 10 – 15 meter. (Nitzelius 1958) Den är mycket tork- och vindtålig och kan växa på mycket varierad jord. Oxeln är lättetablerad och kräver lite skötsel. Ett problem med etableringen är att viltet gärna äter på den. Skydd är nödvändigt. *Sorbus intermedia* 'Brouwers' ska ha större tendens till att utveckla genomgående stam än arten och passar därför bra som alléträd. (Bengtsson 1996)

Oxeln blir oftast inte mer än ungefär 100 år gammal (Hadders 2003). Detta är det troligaste skälet till varför norra allén försvunnit. Då den planterades i slutet på 1800-talet är de träd som står kvar en bra bit över 100 år. De lär inte bli mycket äldre.

Ask (*Fraxinus sp*)

Ask är ett vackert och snabbvuxet träd. Det blir uppemot 30 meter högt och ungefär 200 år gammalt, ibland äldre. Ståndortmässigt växer det i samma områden som eken men tycker mer om fuktig mark och närhet till rörligt vatten. Ett kalkrikt mullskikt gynnar asken. (Nitzelius 1958) Växtsättet är lika mäktigt som hos en alm men kronan luftigare och ger ett ljusare uttryck. Den är ljuskrävande och skymmer i sin tur inte annan växtlighet så mycket då bladen är ljusgenomsläppliga.

En sorts asksjuka, kallad askkräftan, har dock nyligen upptäcks. Kunskaperna om den är än så länge inte så stora. Eventuellt angriper den bara *Fraxinus excelsior* men osäkerheten om detta är stor. (Sjöman 20060303) Innan mer fakta om askkräftan finns tillgänglig, kan det vara dumt att plantera en allé med ask.

Jag hänvisar till Anna Nilssons (landskapsingenjörsstuderande 2003-2006) examensarbete från 2006 som utreder dagens kunskap om denna sjukdom.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG FÖR BARSEBÄCKS ALLÉER

Borttagande av träd ska ske i augusti – september, för att störa djurlivet så lite som möjligt. En del av de nedsågade trädens stammar bevaras på en lämplig solbelyst plats, för att gynna de arterna som har trädet som sin livsmiljö. Det finns gamla träd i bestånden norr om parken och eventuellt även i söder. Några av de dåliga träden i utkanten borde sparas som alternativ livsmiljö för arterna. Stammarna kan förslagsvis läggas i deras närhet. Dessa åtgärder kan nämnas vid ansökan om dispens hos länsstyrelsen för underlättande av utfärdande.

Skydd i form av exempelvis kycklingnät sätts runt stammarna på nyplanterade träd, då det finns mycket gott om bland annat rådjur i området.

Jag föreslår att alléerna åtgärdas i tur och ordning i prioriteringsföljd enligt följande:

Nr 3, Östra allén

Åtgärd i form av nyplantering av lind (*Tilia sp*) är nyligen utförd. Innan det är för sent behövs tillsyn, underhållsskötsel och uppbyggnadsbeskärning av de nyplanterade lindarna.
Trädstöden ska tas bort utan fördröjning.

Rotskott och konkurrerande ogräs ska hållas efter. Uppbyggnadsbeskärning ska ske en gång om året de första åren och sedan vartannat år (Vollbrecht 2003).
De träd som dött ska ersättas snarast.

Nr 4, Västra allén

Ett alternativförslag som ersättning till almarna är ek (*Quercus petraea* eller *Q robur*). Ek är dyrare än lind, som Wathier Hamilton själv hade som förslag på ersättningsträd, i inköp men hade klarat förhållandena bättre i och med stor vindtålighet och salttålighet. Eken når en hög ålder och är liksom almen storvuxen och majestätisk. Lind tål inte hård vind på samma sätt. Ekarna planteras helst med 6 meters mellanrum precis som almarna, för att bevara det ursprungliga uttrycket så väl som möjligt. Den ursprungliga allébredden är 6 meter och borde vara bredden även på den nya. Avståndet kunde eventuellt ökas men för att behålla alléns uttryck i så hög grad som möjligt, borde det vara detsamma som hos ursprungsträden. Växtmässigt kan ekar planteras med upp mot 12 meters avstånd från varandra och ändå bilda tak i sinom tid. Vid etableringen behöver ekarna amvegetation av förslagsvis björk. Landskapsplantor av både ek och björk ska då användas.

Alternativ 1: *Quercus robur*

Quercus robur: För att få en genomgående stam krävs uppbyggnadsbeskärning. Trädet blir mycket gammalt.

Alternativ 2: *Quercus petraea*

Quercus petraea: Har litet beskärningsbehov. Dessutom tål den klimatet ännu bättre än robur. Den blir dock inte lika gammal och kan vara svår att få tag på.

Nr 5, Länken mellan östra och västra allén, genom parken

Alternativ 1: (*Fraxinus sp*)

Ask (*Fraxinus sp*) planteras på samma avstånd och allébredd som ekarna i västra allén. Ask tycker om närheten till vattnet och den fuktiga marken. Dessutom släpper de igenom ljus till lindallén. Lindarnas markproblem löses i samband med att almarna tas ner. (Se avsnitten ”södra lindallén” och ”södra lindalléns markproblem”.)

Innan detta förslag kan ses som ett möjligt alternativ, måste mer information om askkräftan sökas. Om det visar sig inte finnas resistenta askar alternativt bot mot sjukdomen, bör detta förslaget inte genomföras.

Alternativ 2: *Quercus robur* eller *Q petraea*

Ett inte riktigt lika ljusgenomsläppligt träd är eken. Precis som för lindarna, som står parallellt med denna, vill eken inte ha blöt mark. Marken måste dräneras.

En fördel med att plantera ek är att västra allén och denna hade blivit en hel allé tillsammans som den varit förut. Samma sorts ek och planteringsavstånd väljs som i västra allén. Nackdelen är att den skuggar lindarna mer än en askallé hade gjort. Ek har dock ett relativt ljusgenomsläppligt krontak (Sjöman, epostkorr 20060303).

Nr 2, Norra allén

Nertagning bör ske av alla träd utom oxlarna som tas ner och byts ut senare. Dock inte för lång tid efter. De ska kunna växa ikapp. Nya träd av förslagsvis Oxel (*Sorbus intermedia*) eller eventuellt Ek (*Quercus petraea* eller *Q robur*) planteras längs hela vägen på båda sidor. Om ek väljs är det positivt om en del växtlighet står kvar som skydd under etableringen. Den ska sedan tas bort när ekarna växt till sig och då behöver mer ljus och utrymme. Planteringsavståndet bör vara detsamma som tidigare, det vill säga 11 – 12 meter.

Alternativ 1: *Sorbus intermedia*

Oxel är det ursprungliga trädslaget och är därför kulturhistoriskt rätt. Detta skäl väger tungt. Oxel skulle klara det blåsiga läget mycket bra och de är lättetablerade. Allén blir måttligt stor och ungefär 100 år gammal. Sedan kommer de att behöva ersättas igen.

Alternativ 2: *Quercus*

Eken är mer långlivad och kan i ett långt perspektiv vara ett bättre val. Dessutom finns ekar naturligt frösådda och man kan därav dra slutsatsen att de, liksom oxeln, är ett bra val ståndortsmässigt. Eken är dyrare och svårare att etablera men behöver å andra sidan inte bytas ut på mycket länge. Allén blir storvuxen med ett exklusivt utryck.

Nr 6 och 7, Lindalléerna

Trädvård i form av underhållsbeskärning och markvård ska hålla lindarna vid liv så länge som möjligt. Markproblemet måste först och främst göras något åt. I samband med när almarna byts ut, kunde vallgraven återskapas. Detta vore helt rätt kulturhistoriskt och skulle effektivt dränera marken.

När det blir dags för föryngring finns två bra alternativ. Hamling kan med fördel utföras på de nya lindarna enligt gamla metoder på två meters höjd om så önskas. Dagens lindar har dock för grova grenar för ett sådant ingrepp. De skulle ta för stor skada och livstiden hade antagligen förkortats radikalt.

Två förslag på föryngring följer här:

Alternativ 1: Stubbskott

Föryngring genom stubbskott är en mycket intressant metod i lindalléernas fall. (Se under rubriken ”Föryngring av lindar från stubbskott”.) Några reservskott kan eventuellt skolas upp i en reservbank, för användning vid eventuella bortfall. Alternativt köps Övedsklosterslinden in i sådant fall (se avsnittet ”Holländsk lind Grupp C”). Fördelarna med metoden är att alla de gamla trädens gener bevaras i de nya träden. Dessutom står de på den ursprungliga platsen. Ekonomiskt är detta i särklass en bättre metod. Nackdelen är att det blir en abrupt övergång till nya träd. Eventuellt kan lindarna sågas ner i omgångar, med inte alltför långt mellan gångerna. Det är viktigt att det inte bli en ojämn allé.

Alternativ 2: *Tilia x europaea* ’Övedskloster’

Plantering av Tilia x europaea ’Övedskloster’ sker mellan de gamla lindarna. Kronorna på de gamla träden reduceras för att ge plats och ljus åt de unga. När de etablerat sig, tas de äldre träden bort och ger plats för de nya trädens kronor. Fördelen är att övergången till den nya

allén inte blir så abrupt. Lindarna finns att köpa som ganska stora träd på Tönnersjö plantskola. Nackdelarna är att det blir dyrt och det blir inte exakt samma allé.

Figur 51
Tönnersjö plantskola utanför Halmstad har *Tilia x europaea* 'Övedskloster' till försäljning. Denna lind är mycket nära släkt med Barsebäcks lindar.

AVSLUTNING

Ett fideikommiss (in fidem = i förtroende) bör överlämnas till framtida generationer i det skick som det var när fideikommissbrevet undertecknades. Helst ännu bättre. Fideikommisset har visserligen gått ur tiden men ansvaret gentemot kommande generationer borde kvarstå.

När denna förnyelse av Barsebäcks alléer görs, är det därför oerhört viktigt att plantering och etablering utförs på rätt sätt. Träden ska ges bästa möjliga förutsättningar att växa upp och tillsammans bilda detta vackra allésystem som håller samman och visar vägen till Barsebäcks gods.

KÄLLOR & LITTERATUR

Otryckta källor

Andersson, Bertil, pensionär i Hofterup, intervju 26 och 27 november 2005 samt 4 mars 2006.
Bengtsson, Rune, forskningsledare vid CBM Alnarp, intervju 17 januari 2006, föreläsning i Alnarp 23 januari 2006, epostkorrespondens 7 februari 2006.
Hamilton, Wathier, greve på Barsebäcks gods, samtal 27 november 2005, epostkorrespondens 5 december 2005 samt 3 mars 2006.
Jauhianien, Helena, Uppsala universitetsbibliotek, epostkorrespondens 2 februari 2006.
Sandberg, Peter, Landskapsingenjör, epostkorrespondens 6 februari 2006.
Sjöman, Henrik, Landskapsingenjör, epostkorrespondens 3 mars 2006.
Stritzke, Klaus, föreläsning i Alnarp 1 februari 2006.
Vollbrecht, Klaus, föreläsning i Alnarp 25 januari 2006.

Tryckta källor och litteratur

Ahrland, Åsa, 1995, Övedskloster – Lanthushållning och estetik i 1700-talets anda, *Lustgården*, 1995, Årsskrift, s 83 – 98.
Andersson et al, 2000, *svensk trädgårdskonst under 400 år*, Stockholm, s 13.
Barfod, JCG,1847, *Märkvärdigheter rörande skånska adeln*, Stockholm, s 418 – 439.
Barnekow, AF, **de Geer**, S, 1768, *Dagbok öfver en resa igenom åtskillige av Rikets Landskaper gjord af…*, s 51 – 52.
Bengtsson, Rune et al, 1996, *Svenska landsvägsalléer*, Alnarp, s 92 – 99, 117 – 124.
Bengtsson, Rune, 2005, *Variation in common lime in Swedish gardens of the 17th and 18th centuries*. Doktorsavhandling, Alnarp, s 67 – 69, 94 – 97.
Bonnier, A C, **Lundquist**, K, 1996, Historiska parker och trädgårdar – ett arv att vårda och sköta. S 6 –7.
Fischer, Gerhard von, 1756, *Prospecter af åtskillige märkvärdige byggnader, säterier och herregårdar uti Skåne*…Stockholm, kap ”Barsebeck”.
Gillberg, Johan Lorenz, 1765, …*beskrifning öfver Malmö-hus lähn uti hertigdömmet Skåne*…, Lund, s 193.
Gustavsson, Roland et al, 1994, *Det nya landskapet*, Jönköping, s 260 – 265.
Hadders, Anna, 2003, *Naturvärden i alléer*, Borlänge, s 14, 16.
Hobhouse, Penelope, 2004, Familjen Mollet, *Trädgårdskonstens historia 3000 år*, s 149,
Kjellberg, Sven T,1966, *Slott och herresäten i Sverige*, Skåne I, Malmö, s 16 – 26.
Lehman, Rikard, 1991, Adel, bönder, seder och bruk, *”Hur var det egentligen med koens gamla skinn”,* Malmö, s 68.
Linné, Carl von, 1977, *Carl Linnæus skånska resa år 1749*, Stockholm, s 321 – 324.
Ljunggren, Gustaf, 1863, *Skånska herregårdar*, 6:3, Lund, kap ”Barsebäck”.
Lundquist, Kjell, 1995, Den rika, räta linjen, *Utblick landskap*, Stockholm, 1996, nr 4, s 44 – 49.

Meldal, Elsa, 1952, Barsebäck bastant borg blir beboelig, *Svenska hem i ord och bild*, 1952, nr 12, s 225 – 229.
Mollet, André, 1651, *Lustgård*,, Stockholm, kap 11.
Müller, 1857, *Skogsvännen*, Stockholm, kap 10, 11, 16 samt s 135 – 136.
Nilsson, Kurt, 1984, Barsebäcksby, *Kävlingebygden nu och då*, 1984, s 7 – 19.
Nitzelius, Tor, 1958, *Boken om träd*, Stockholm. s 136 – 162, 211 – 216, 290 – 295.
Olsson, Patrik, 2005, *Alléhandboken*, Regionmuseet, Kristianstad.
Olsson, Pär Axel, 1922, *Skånska herreborgar*, Lund, s 32, 141 – 143.
Platen, P F von, 1996, *Allévårdsplan*, Kristianstad, s 19 – 23.
Schiller, Harald, 1934, *Skåne genom två sekler: reseskildringar från gamla tider*, Falköping, s 85.
Schwerin, HH von, 1932, *Skånska herrgårdar*, Lund, s 253 – 260.
Segerstråle, Nils, 1975, *Hamiltonska slott och gårdar i Sverige*, Vänersborg.
Stavenow, Åke, 1927, *Carl Hårleman*, Uppsala, s177 - 178.
Stritzke, Klaus, 1986, Markvård den bästa trädvården, *Utemiljö*, 1986, nr 5, s 32 – 34.
Stritzke, Klaus, 1987, En lindhäcks förvandling, *Lustgården*, Årsskrift 1987 – 1988, s 90 – 91.
Stritzke, Klaus, 1991, Trädvård i arkitektoniska anläggningar, *Utemiljö*, 1991, nr 4, s 4 – 10.
Stritzke, Klaus, 1993, ”Parkskötseldokument” för historiska trädgårdar, *Lustgården*, Årsskrift 1993, s 76 – 78.
Stritzke, Klaus, 1995, Föryngring av en allé, *Lustgården*, Årsskrift 1995, s 160 – 162.
Trellid, Hampus, 1996, *Den skånska allén*, Kristianstad.
Vollbrecht, Klaus, 2003, Träd deras biologi och vård, Åkarp, s 67 – 68, 83 – 86.
Nationalencyklopedin, 1989, band 1 A Asa, Höganäs, uppslagsord: allé.

Bildförteckning

Framsida: Fotografi av Marit Engquist 2005.
Figur 1: Skiss av Marit Engquist, 2006.
Figur 2: Skiss av Marit Engquist, 2006.
Figur 3: Skiss av Marit Engquist, 2006.
Figur 4: Skiss av Marit Engquist, 2006.
Figur 5: Bild från www.arch.ttu.edu/Architecture/Faculty, 20060204.
Figur 6: Bild ur Andersson T et al, 2000, *Svensk trädgårdskonst under fyrahundra år*, Stockholm, s 85.
Figur 7: Bild ur Buhrmann, Gerhard & Fischer, Gerhard von, 1756, *Prospecter af åtskillige märkvärdige byggnader, säterier och herregårdar uti Skåne*…Stockholm, kap ”Barsebeck”.
Figur 8: Bild från www.algonet.se/~sylve_a/hamilton.jpg. 20060204.
Figur 9: Plan ur Stavenow, Åke, 1927, *Carl Hårleman*, Uppsala, s 178.
Figur 10: Plan från Skabersjös godsarkiv, 2006.
Figur 11: Karta ur Fältmäteribrigaden, 1986, *Skånska recognosceringskartan framställd av fältmätningsbrigaden 1812 – 1820*, Gävle.
Figur 12: Bild ur Kjellberg, Sven T,1966, *Slott och herresäten i Sverige*, Skåne I, Malmö, s 19.
Figur 13: Bild ur Ljunggren, Gustaf, 1863, *Skånska herregårdar*, 6:3, Lund, kap ”Barsebäck”.
Figur 14: Planskiss av Marit Engquist, 2005.

Figur 15: Fotografi av Marit Engquist, 2005.
Figur 16: Karta ur Fältmäteribrigaden, 1986, *Skånska recognoceringskartan framställd av fältmätningsbrigaden 1812 – 1820*, Gävle.
Figur 17: Karta från Lantmäteriverket, 1912, *Ekonomiska kartan*, Barsebäck nr 34, Stockholm.
Figur 18: Fotografi av Marit Engquist, 2005.
Figur 19: Karta från Lantmäteriet i Malmö, 1970.
Figur 20: Fotografi av Marit Engquist, 2006.
Figur 21: Planskiss av Marit Engquist, 2006.
Figur 22: Fotografi av Marit Engquist, 2006.
Figur 23: Planskiss av Marit Engquist, 2006.
Figur 24: Fotografi av Marit Engquist, 2006.
Figur 25: Planskiss av Marit Engquist, 2006.
Figur 26: Fotografi av Marit Engquist, 2006.
Figur 27: Planskiss av Marit Engquist, 2006.
Figur 28: Fotografi av Marit Engquist, 2006.
Figur 29: Planskiss av Marit Engquist, 2006.
Figur 30: Fotografi av Marit Engquist, 2005.
Figur 31: Planskiss av Marit Engquist, 2006.
Figur 32: Fotografi av Marit Engquist, 2006.
Figur 33: Planskiss av Marit Engquist, 2006.
Figur 34: Fotografi av Marit Engquist, 2006.
Figur 35: Planskiss av Marit Engquist, 2006.
Figur 36: Fotografi av Marit Engquist, 2006.
Figur 37: Planskiss av Marit Engquist, 2006.
Figur 38: Fotografi av Marit Engquist, 2006.
Figur 39: Planskiss av Marit Engquist, 2006.
Figur 40: Fotografi av Marit Engquist, 2006.
Figur 41: Planskiss av Marit Engquist, 2006.
Figur 42: Bild från www.algonet.se/~sylve_a/harleman.jpg
Figur 43: Skiss av Bengtsson, Rune, forskningsledare vid CBM Alnarp.
Figur 44: Skiss av Bengtsson, Rune, forskningsledare vid CBM Alnarp.
Figur 45: Skiss av Bengtsson, Rune, forskningsledare vid CBM Alnarp.
Figur 46: Skiss av Bengtsson, Rune, forskningsledare vid CBM Alnarp.
Figur 47: Skiss av Bengtsson, Rune, forskningsledare vid CBM Alnarp.
Figur 48: Skiss av Bengtsson, Rune, forskningsledare vid CBM Alnarp.
Figur 49: Skiss av Marit Engquist, 2006.
Figur 50: Skiss av Marit Engquist, 2006.
Figur 51: Bild ur Tönnersjö Plantskolas sortimentskatalog 2004 – 2005.

BILAGOR

Bilaga 1 Plan över alléerna med bilder.
Förklaringar: Grön siffra är numret på allén.
Bokstäverna visar varifrån fotona är tagna.

Bilaga 2 Karta år 1812, skala 1: 20 000, Fältmäteribrigaden, Skånska recognosceringskartan.

Bilaga 3 Karta år 1912, skala 1: 20 000, Lantmäteriverket, Ekonomiska kartan.

Bilaga 4 Karta år 1970, skala 1: 20 000, Lantmäteriverket, Ekonomiska kartan.

Bilaga 5 Karta år 1987, skala 1: 20 000, Lantmäteriverket, Ekonomiska kartan.

Havsutsikt

HAV

Västra almallén

Pileallé längs med havet

Infart till slottet från norr

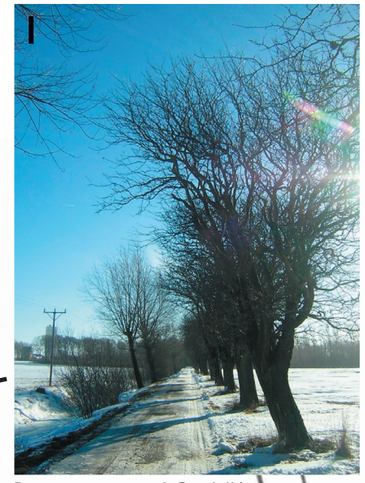

Rester av gammal Oxelallé

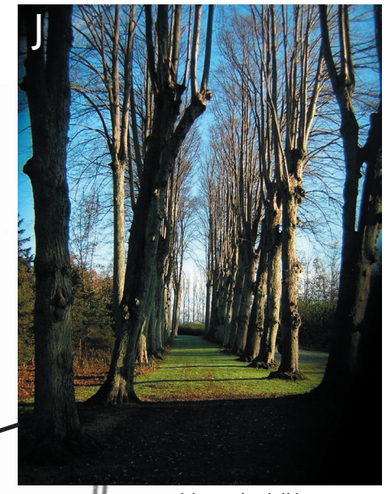

Norra lindallén

Här gick vägen till Hofterup förr. Den nyplanterade allén syns längst bort.

Västra almallén

Oxelrad med ett av-snitt med popplar

Pileallé till Barsebäckshamn

Lindraden i Barsebäcks by

Ny Oxelallé

Till höger lindallé
Till vänster almallé

SLOTTS-
PARK

BY

Motorväg

Mot Barsebäcks hamn

Mot Barsebäcks hamn